

پاش خامنہ پی؛ باری داها توو و داها تووی ویلا ی تی ف قیھ

توژرانی دام زراوی نود و و تیی توژین و کانئان: د.
موعنسم سدیق ع بدو / د. محمدمد نلسید نلس یاد

و رگانی (ل فارسی و): ساما نحم دی

پشکی

نم نران ک و توو ت ه ستیارتین و چار نووسازترین ف ناغ و
ل سا ۱۹۷۹ ی زاینی و تا کوو نستا. نای توو ا خامنہ پی
ل دایکبووی ۱۹۳۹ ی زاینی، نستا ت م نی گ یشتوو ت ۸۴ سا و
ناشکرای ک ک م ک ه و ب چینی پاز ک ب نژی دوی م رگی
ن و ل گ دای. ب جگر و ی خامنہ پی چندان سیناری ه ی و
چا و د کر ت ل م ب ن و ب ر د ی دا ن و ی دوو می ش ش ج ی ن و ی
ی ک م بگر ت و. ک و اتا گ ان ت نیا ل نووکی قووچ کی د س ا تدا
نا ب ت و، ب کوو پ ل د ها و ژ ب کاروباری نایینی و ک م ا ی تی
و نا بووریش. ل م توژین و ی دا ه و د دین ب دید کی
واقعبینا ن و سیناری کانئان پاش خامنہ پی تاوتو بک بن ن و ی
نخشای فکری و سیاسی نران ب و جری ک ه ی بناسین و س بار ت
ب چیی تی و داها تووی سیستمی سیاسی ک ماری ئیسلامی نران بگ ی
ب ت گ یشتن کی دروست.

ی ک م: م ر ج کانئان ه بژاردنی ب ب ل د ستووردا

د ستوور ک م ک م ر جی ب ب دیاری کردوو و نوخب کانئان بواری
ح وز و سیاس تیش ن و م ر جان یان ب و ل یی ف قیھ پ ژر اندوو.
ب ب ری، پ ل و پ ست کی ز ر ه ستیاری؛ چونک ساری سیستمی سیاسی
نران و ب دانان و ه و شان دن و ی ه موو ب یار و یاسا ی ک
د س ا تی ت و اوی ه ی و ب ب ی ب ر ژ و ن دی، د توان ت ه موو
ب یار ک ب خا ت باری ج ب ج کردن و، یان ه یی پ س ر ت. پ ستی
ب ب ری ل ن و ه موو شیعه کاندا پ گ ی کی ت و و ر یی ه ی، چونک
کاریگ ر یی ب ب ر - ن ر نی ب ت، یان ن ر نی ب ت - ه موو شیعه کان
د گ ر ت و. ه ب ت و ل یی ف قیھ ل د ر و ی نرانیش هاوکات ک
چندان لاسا ی ک ر و (موق ل لید) ه ی، دوژمن و خ نیمیشی ز ر.

ی.ک.د.ستوور و پر.س.ی ه.ب.ژاردنی ب.ر: د.ستووری ئ.ران و.تی
ه.ب.ژاردنی ب.ری دیاری کردوو و ک.م.م.ک سیف.ت و م.رجی ب.
و.لیی ف.قیه داناو. ل. مادد.ی پ.ن.ج.می د.ستووردا وون کراو.ت.و.
ک. "ل. س.رد.می دیارن.بوونی ح.زر.تی و.لیی س.رد.م (و.لیی
ع.س.ر) دا... ل. ک.ماری ئیسلامی ئ.راندا ویلای.تی ئ.مر و ئیمام.تی
ئ.م.ت ل. ئ.ستی ف.قیه دادپ.رو.ر، خ.پار.ز (ب.دین و ل.خواترس)،
س.رد.مناس، نازا، ب.و.ب.ر و ب.بیر، ک. ب.پ.ی مادد.ی ۱۰۷ ی
د.ستوور) ل. ئ.ستی د.گرت. " ئ.و مادد.ی وونی د.کا.ت.و. ک. ل.
س.رد.می دیارن.بوونی "ئیمامی م.ع.سووم" دا ویلای.تی ئ.مر ت.نیا ل.
د.س.ا.تی ف.قیه کدای. ک. دادپ.رو.ر و خ.پار.ز و س.رد.مناس ب.ت.
ب.م.م د.رباری ئ.و م.رجان.ی ک. پ.ویست. ک.س.ک و.کوو ب.ر
ه.ب.ت، مادد.ی ۱۰۹ ای د.ستوور ئاماژ. ب. م.رج.کان و سیف.ت.کانی
ب.ر د.کات ک. بریتین ل.: "خا.نی شیاو.تی زانستی پ.ویست ب.ت
ب. فتوادان (افتا) ل. بوار. جیاواز.کانی فیه و دادپ.رو.ریدا،
ه.رو.ها خا.نی خ.پار.زیی پ.ویست ب.ت ب. ب.رای.تی ئ.م.تی
ئیسلام و، و.انگ.ی دروستی سیاسی و ک.م.ا.ی.تی ه.ب.ت و،
ب.ت.گیرو.ا ب.ت و، نازایی و ب.و.ب.ری و د.س.ا.تی پ.ویستی ب.
ب.رای.تی ه.ب.ت. " د.ستوور دیاری کردوو ک. ئ.گ.ر ب.ت و ژمار.ی
ئ.و ک.سان.ی م.رج.کانی ب.ری د.یانگرت.ت.و. ز.ر ب.ت، ئ.و "ئ.و
ک.س.ی ک. خا.نی و.انگ.ی کی فیهی و سیاسی ب.ه.زتر ب.ت،
ل.پ.شتر. " و.اتا ل. و.انگ.ی د.ستوور.و. ل.پ.شین.ی (ئ.ول.وی.ت)
ب.و ک.س.ی. ک. ل. باری فیهی و سیاسی.و. زان.تر ب.ت.

دوو. د.س.ا.ت.کانی ب.ری و ویلای.تی های ف.قیه: د.ستوور ل.
ه.موو کاروبار.کانی و.اتا - ب.ب. ئاوارت. - ویلای.تی های ب.
ب.ر داو. ب.پ.ی مادد.ی ۱۱۰ ای د.ستوور کاروباری و.کوو:
دیاریکردنی سیاس.ت. گشتی.کانی نیزام، ف.رماند.یی گشتی ه.ز.
چ.کدار.کان، ا.گ.یاندنی ش. و ئاشتی، دانان و لادانی ی.ک. ب.
ی.ک.ی ئ.ندام.کانی ئ.نجوم.نی پاراستنی د.ستوور و ب.رپرسیانی
د.س.ا.تی دادو.ری و ف.رماند. گشتی.کانی سوپای پاسداران و
ف.رماند. با.کانی ه.ز. س.ربازی و ئ.منی.کان و واژ.ی فرمانی
س.ر.کا.ی.تی ک.مار دواي ه.ب.ژاردنی ل.لای.ن خ.ک.و. و لادانی
س.ر.ک.مار ب. چا.کردنی ب.رژ.و.ندی.کانی و.ات، ل. ئ.رک و
د.س.ا.ت.کانی ب.رین. ل. بواری ئاینیدا ب.ر پ.شنو.ژ و
وتار.ب.ژی ه.موو پار.زگان دیاری د.کات. ب.یاری ئ.و ل. یزی
ب.یاری ی.ک.مدای. و ل. ب.یاری دوو.م ل.پ.شتر. و ل.وان.ی. ل.
ب.یاری ی.ک.میش ل.پ.شتر ب.ت. ب.ر د.توان.ت ب.پ.ی ب.رژ.و.ندی،

گري ل نوژکردن بکات و مزگوتوکان دابخات و بجهه نانی
فرزکان نیش هه پسه رت.^[۱]

س. بشایبی بب ری و لادانی بب ری: د بار ری لادانی بب ری ل بر
نبوونی توانای بجهه نانی ئو و ئرکانی ل د ستوردا بی دیاری
کراون، یان بت و یکهک ل و م رجانه ل دست بدات ک ل ماددکانی
۵ و ۱۰ د ستوردا هاتوون، ماددی ۱۱۱ د ستور وونی کردوو ت و
ک ل و باردا بب ر ل لاین ئ نجومی نی شارزایانی بب ری و ل
پسته کی لا درت. هه روها ئ گر بت و بب ر بمرت، یان دست
ل پسته کی بکشه و، یان لا بدرت، پو یسته ئ نجومی نی
شارزایانی بب ری ب زووترین کات بب ری نو دیاری بکات و
بیناسنه ت. تاکوو ئو کاتئی بب ر د ناسنه رت، ئ نجومی نی
پکهه توو ل سار ککه مار و سار کی د ساتی دادوری و یکهک ل
قیهه کانی ئ نجومی نی پاراستنی د ستور ل لاین ئ نجومی نی
دیاریکردنی برژ و و ندییه کانی نیزام و اد سپه ردرن ب ئ و بی
شوی کاتی هه موو ئرکه کانی بب ری ل ئسته بگرن. ئ گر بت و
ل و ماو یه دا یکهک ل و کسانه ب هه کاره ک نه توانه ئرکه کانی
خی بجه ب نه ت، ئ نجومی نی دیاریکردنی برژ و و ندییه کان، و ای
پاراستنی زرینه ای قیهه کانی ناو ئ نجومی نی، کسه کی دیکه ل جی
ئو دادنه ت. بی بی ماددی ۱۱۱ د ستور هه کاتئی بب ر بهی
نه خشی، یان ووداوی کی دیکه ب شوی کاتی توانای ججه کردنی
ئرکه کانی نه بت، ئو و ئ نجومی نی ناوبرا و ل م مادد بیی د ستوردا
ئرکه کانی ل ئسته د گرت.

جی ئاماره یه که ئ نجومی نی دیاریکردنی برژ و و ندییه کانی نیزام،
دسته یه کی او و ژکاریه ل ژر چاود ب ری بب ردا کار دکات و و کوو
ئ نجومی نی شارزایانی بب ری نیی که سار به خ ییه کی ژ یی
هه بت؛ بی ئ و بی ک و وها د ساته تک ب ئ نجومی نی دیاریکردنی
برژ و و ندییه کانی نیزام دراو و ب ئ نجومی نی شارزایانی بب ری
نه دراو، جی ل وردبوونه و و ت اما نه.

ل ماددی ۱۰۷ د ستوردا باسی با بتی هه بژاردنی بب ری نو
دوای مردنی بب ری ئسته هاتوو: ”دوای و فاتی م رجع (ل هه گه)
قه درگران و بب ری م زنی شه شه جیهانی نیسلام و دام زرینه ری
که ماری نیلامی ئیران، ح زر تی ئایه تو سا ئ لعوزما ئیمام خومه ینی
ک ل لاین زرینه یی کلکه ر و و خ ک و و بی م رجع و بب ر
ناسراو و قبوو کراو، دیاریکردنی بب ر ل ئسته ی شارزایانی

هېڅ بېرادر او خېڅکې، شار زاياني ښېرې د رباري هېموو ئې و
 فېقېهانې واڅر د کڼ کڼ مېرجه ديارېکراو کاني ناو ماددې کاني
 پېنجم و سډ و نېمې دېستور دېانگرېتې و، ئېگېر يېکېيان
 لې حوکمېکان و با بېتې فېقېهېکاندا، يان لې بوارېيلې سېاسې و
 کڼ مېتېدا بې زانتر بزنان، يان پېيان و ابېت کڼ بې لاي لې
 گشتيې و پېژراوترې، يان لې يېکېک لې و سېفېتاندې کڼ لې ماددې
 سډ و نېمې مډا هاتوون لېها توويېې کي تايېې تي هېيې، ئې و يان بې
 بېر هېډې بېرن، لې غېري ئې و يېش يېکېيان و څو بېر
 هېډې بېرن و دېناسېنن، ” بېمېام لې ماددې ۱۰۷ دېستورې
 کڼ نېکډا، بېر لې پېداچوونې وې، وون کرابوونې و کڼ: ” هېر کاتېک
 شار زايان بزنان يېکېک لې مېرجه کان جيا وازيېې کي تايېې تي بې
 بېري هېيې، ئې و کڼ و څو بېر بې گڼل دېناسېنن، دېنا سې،
 يان پېنج کڼس لې و موجتې هيدانې کي مېرجه کانيان هېيې، و څو
 ئې نجومې نې بېري بې گڼل دېناسېنن، ” ئې و هېموارکردنې ساې ۱۹۸۹
 لې دېستوردا کرا، ئې نجومې نې بېري لا برد؛ تېنانت ئېگېر يېک
 کڼسېش خا و نې مېرجه کاني بېري بې و ئېستېگرتني ئې و پېستې نې بېت،
 لې کاتي هېموارکردنې و دېستوردا مېرجه مېرجه عيېتېش بې بېري
 لا درا؛ واتا دېستور ئېگېري دېستې و ستانېي فېقېهې بېري
 پېژراندو و ئېگېري دانانې ئې نجومې نې بېري لا دا و کڼ
 دېتوانې دېستې و ستانېي فېقېهې ئې و بېري قېرې بوو بکا تې و کڼ و
 بې پلېي ئېجتيهاد (پلېي هېهېنجاني با بېتې شېرعېيېکان لې قورئان
 و فېرموودېکان) نېگېشتو و!

دووم: با بېتي زان تربوونې فېقېهې و تېنگړي جېنېشيني بېر

ئايې توېا خومېني (۱۹۸۹-۲۱۹۰ز) زان تربوونې فېقېهې و څو مېرجه
 ويلايې تي فېقېهې قبوونې بوو، بېکېو بې گورې ئې و کڼ ئايې توېا
 مېموود هاشمې شاه وودې لې دېگېتې و، سې مېرجه ” فېقېهېوون،
 دادېروې و شيا و تي ” بې بېري، بې کيفايېت زانيو، شاه وودې
 دېتې: ويلايې تي فېقېهې لې پېويستېي کاني مېزه بې نېي؛ لې بېر ئې مې،
 کڼسېک کڼ ويلايې تي فېقېهې قبوونې نې بېت، بې کافر دانانېت، هېکاري
 ئې و کڼ خومېني زان تربوونې بې مېرجه و لېي فېقېهې نې دېزاني، بې
 لې بېرچا و گرتني کڼسې سېاسې و حېوزېيې ئې وکات شيا و لېتېگې يشتنې،
 خومېني لې و سډرد مډا لې نوو کي قو وچې کي مېرجه کاني شيعې دا
 نې بوو، بېکېو ژمارې يېک خې نېمې بې هېزي و څو بې توېا
 شېرعې تمډاري، ئايې توېا مېرعې شېي نې جې في و ئايې توېا
 گوپايې گاني لې پېگېي مېرجه عيېتې شيعې دا لې خومېني با تر بوون

و خوم ینی ل پلای چوار مدا بوو. وا د رد ک و ت ک خوم ینی ب
 ن بوونی م رجی زانا تربوون ل ب ریدا، م ودای خی و پستی
 ب ریی نه هشت. و کاتای خوم ینی بوو ب ب ریری ئران، پشتی ب
 پشتیوانی ب ئ ملاوئ ولای خ ک ل س رتای ش شدا و و
 یفراند م ب ست ک س بار ت ب ئیسلامیوونی حکوم ت ب ب و و چوو.
 س رباری ئ و ای ک ل و س رد م دا چ ند م رجی عی گ ور ای و کوو
 ش ریع تم داری و گو پای گانی و م رع شیی ن ج فیش ه بوون ک
 ننگ ب ب ریری شیعی کان شیوتر بوون، ب م ام هیجیان ب ق د ر
 خوم ینی خا و نی ک سای تیی کاریزماتیک ن بوون و ب و ادد ز ریش
 ل لای ن خ ک و و پشتیوانیان ل ن د کرا؛ ل ئ نجامی ئ و دا
 ناکوکی ک و ت ن وان ئ وان و خوم ینی و. س ر نجام،
 ش ریع تم داری تا ئ و کاتای مرد، ل م ا ک ای خیدا ب د س تب س ر
 ژیا و، خ نیم کانی دیک ای خوم ینی ه ر ی ک و ب ج ر ک لاواز
 کران.

س رباری ئ وان یش، ب پی د ستووری ئران و د ابود ستووری شیعی و
 ح وز یی، زانا تربوون م رجی کی س ر کی ه ب ژاردنی ب ر.
 بن ماخواز کان (واتا زانایانی زانستی بن ماکانی فیه) ل
 ب شکانی ئیجتیهاد (ه ه نجان با ب ت ش رعیی کان ل قورئان و
 ف رموود کان) و لاساییکردن و (تقلید) ب ت روت س لی د رباری
 ه ب ژاردنی ب ر باسیان کردوو و ه ر ئ م با ب ت ل ب شکانی
 (قیاس؛ deduction؛ syllogism) و ک د نگی (اجماع) یشدا خرا و ت
 و. ه ر چ ند ج ما و ری بن ماخوازکانی ئ هلی سوننت س بار ت ب
 زانا تربوون قس بان کردوو، ب م ام لای ئ وان لاساییکردن و ل
 ک میزان س رباری بوونی زانا تریش ب ب پ درا و زانرا و و، ئیجتیهادی
 فیهی لا و کیان ل یزی ب رگومان کان (مظنونات) دانا و ک ب
 ب ریب و ه ی "واقع" ز ر ب ب گ ای جیاوازی ب س لماندن ه ب ت.
 ئ وان "ه قیق ت" یان ل ی ک شتا کورت ن کردوو ت و، بگر ددان ب
 فریبی ه قیق تدا د ن. ل م و و و، ی ک م، د رگی ئیجتیهاد
 جیاوازی کانیان ب کرا و ی ه شت و ئ گ ر ناک کیان ل گ ب با ب ت
 ب او و و ن گ گ کان ن ب ت و، و وایبان ب فر یخوازی فیهی و
 پ ژاردنی ئ و ی دی ب خشی و، گ یشتن ب و ماد د یی ک ل ب ر ئ و ی
 "ز ر ه ق (استی) جیاوازمان ه ی"، ک و اتا ب یاری ش رعیی لا و کی،
 است و و ف رمانی خودا و ند نیی.^[۲]

ب م ام ل فیهی شیعی دا، زانایانی زانستی بن ماکان زانا تربوونی
 فیهیان ب م رجی ئیجتیهاد و فتوا دانا و و لاساییکردن و ل

موجت هیدی "زانا تر" یان ب ه موو خ کی ئاسایی ب واجب (ئ رکی ز ر پ بوست) زانیو، د گوترت ب ناسینی موجت هیدی زانا تر چ ندان گ ه ی، ل وان ب ناوبا نگیوون و شای دی ل س ردانی چ ند ک سی ئ هلی زانست و هتد. ل ر دا زانا تر بوونی ب ر ت نیا ل فیهدا نا ب ت و، ب کوو د ستوور بازنی زانا تر بوونی ب ه راوتر زانیو و ئا گادار بوون ل س رد م و شیاو تیی ت گ یشتن ل با ب ت کانی س رد میشی ب م رج داناو. ه رچ ند ل د ستووردا زانا تر بوون ل ت گ یشتنی با ب ت کانی س رد م و کوو م رج باس ن کراو، ب م وونکردن و ای ماد د ای ۱۰۹ ای د ستوور ل س ر با ب ت گ لی و کوو: "ه بوونی وانگی ای استی سیاسی و ک م ها ی تی، ب ت گبیربوون، ئازای تی، ب و ب ر تی و د س ها تی ت و او ب ب ری" ل با ب تی زانا تر بوون و ل ب رچا و گرتنی ئ و و پ یدا د بن. و د چت ک د ستوور ویستوی تی ل و اتا ت کنیکی فیهی ک ای زانا تر بوون و او تر بچت و بازنی زانا تر بوون ب ه راوتر بزانت ب ئ و تی ت گ یشتنی دروست ل بارود خ و ه بوونی توانایی ل ب و بردن و سیاس تیش بگر ت و، ن کا ف قیه ن ریتی کان (ک ز رین یان ل ورد کاری زانستی فیهدا ل خ کی دیک زانا ترن) چا و ب ن ئ و ای ک ب گ ن ب پ گ ای ب ری.

یک، ئ زموونی دوی مردنی خوم ینی و ت پ بوون ل زانا تر بوون؛ دوی م رگی ئای تو ها خوم ینی، ب ری ئستا، ئای تو ها خامن یی، ل ن و ف قیه کانی شیع دا زانا تر ن بوو، ب کوو پل ک ای حو ج تولئیسلام بوو. ب ه بزاردنی ئ و و کوو ب ر، با ب تی ئیجتیهادیان و پشتگو خست و ب ئ و کار دوو کاریان ب ها و ت ریبی ی کتر ب چا و کرد.

یک م: ه موارکردن و ای د ستوور و لادانی م رجی زانا تر بوون؛ ماد د ای ۱۰۹ ای د ستووری پ شوو د رباری م رج کان و سیف ت کانی ب ر ب وونی د ست و اژی: "م رجی ب ر، یان ئ نجوم نی ب ری: شیاو تیی زانستی و خ پار زبی پ بوست ب فتوا و م رج عیی تی" ت دا ها تبوو. ب م دوی پ دا چوون و ای د ستوور ل ماد د ای ۱۰۹ ای د س بار ت ب "شیاو تیی و م رج کانی پ بوست ب ب ری: شیاو تیی زانستی پ بوست ب فتوادان س بار ت ب باس جیا واز کانی فیه" ها توو. و اتا دوی ه موارکردن و ای د ستوور، د ست و اژی "ئ ندامانی ئ نجوم نی ب ری" لا دراو و ت نیا ب ه نانی "ب ر" ب او ت و. ه رو ها ل د ستووری ه موارکراودا م رجی م رج عیی ت لا دراو و ب ه نانی شیاو تیی زانستی ب او ت و.

پداجوونن وای د ستوور وودا وکی زگرنگ و چار نووساز ل مژووی هاوچرخی ئراندا. چونک هرجچند بواوات ئو هوارکردن وکی نرم بوو ب لادانی هاندک ل مرجکانی ببری، بام ب لکدان وای ئای توها مونت زیری، ل ناو ر کدا بو هوارکردن وکی د ستوور، زرداری ل و تدا ب هز کرا. ئای توها حسنع لیلی مونت زیری ئو هوارکردن وکی د ستوور ب پچوانی د ستوور و شرع د زانن.^[۳] بام ل وانگی شرع و مونت زیری زانا تربوون ب مرجی ب ر داد نیت ک ل و کاتدا خامنی ئو مرجی ن بوو ب ئوی بب ب ببری. دبینن ئگری گان و ب ئ نجوم نی ببری ل کاتی ن بوونی مرجکانی ببری ل یک کسدا، ک ل د ستووری پشودا ه بوو، لا درا. هروها وکوو ئوی ک پشتر باسی لوو کرا، ل د ستوور هوارکرا و کدا ببری ب شووی تاک ک سیی، نک ئ نجوم نی.

دووم: گور کردن وای زانا تربوونی خامنی و بانگ شای بر با و ب ک کو رگرتن ل د زگکانی و بات؛ ب شووی یک ک د کر ب پرسای "لاسا یکردن وای ز رمل" باس بکرت و، هر کسک ک لاسا یکر وای خامنی ن بوو، ب شووی یک ناچار د کرا لاسایی بکا توو؛ دنا برژ و ندییکانی خای ل دست ددا و ل دامود زگی حکومتی ببری د کرا. جاری واش بوو لای نگرانی خامنی ب توندوتیژی ه سوک و تیان ل گ مرجعکانی دیکای خ نیمی خامنی د کرد. ب نمون، ه بیان کوتا ی س ر نووسینگ ای ئای توها مونت زیری و و بر بردیان دا و درک و پ نجر بیان شکا ند و سووکا ی تیان بو ت با نیش کرد ک لوو بوون.^[۴] د کر ب و پرسای ب بین پرسای مرجع سازی ک بره م کای مرجعی فرمی، نک مرجعی ج ما وری. و اتا بند مای ب ناو بانگ بوون و ه بژرادنی خک ل ب مرجع بوونی ئودا ب بوو و ب گومان ئو و گان ک ل و تی مرجع عی تدا ک س ر ب خیی مژوویی مرجع عی ت د خا ت ژر پرسیار و.

دووم. مرجع سازی: ک د گ کین ب س رد ما نی س ر ت ای ش ش، دبینن ک خومینی (1902-1989 ز) ل کاتی س ر ک و تنی ش شدا ل س ای ۱۹۷۹ زایینی گور ترین مرجع ن بوو، ب کوو مرجع ب ناو بانگکانی دیکای و کوو ئای توها شرعی تم داری (1906-1986 ز)، ئای توها گو پایگانی (1899-1993 ز) و ئای توها مرعی شیی ن ج فی (1897-1991 ز) ه بوون. بام کسای تیی ش شگ ای خومینی و لفینی ل بواری سیاسیدا و ب دست و گرتنی کاروباری

وبات، بوو هې ئو وې کښه و وکوو بېری ئایینی و سیاسی ناو
دربکات. له و سردرد مېدا ئایې تووېا شریعې تمېداری له باترین
مېرجه ئایینیې کانی ئېران بوو کښه لږگې دوو هاوتاکې دیکې،
واتا ئایې تووېا یان مېرجه شیی نه جې فی و گوپایې گانی، سېرقاې
بېوې بردنی حوزې بوو. بېام چونکې ئې و بې پېچې وانې دوو
هاوتاکې دیکې، ئې هلی سیاست و لایې نگرې حکومې تی مېدېرن و
یاساتو وېر بوو، نوخې د سېوېا تدارکې لې و وڅې کښوتن و له
ماوې کښې خېدا د سېوېا سېریان کرد. هې ندېک له قوتابییې کانی د سېتگر
کران و هې کوترایې سېر نووسینگې کانی نوېنې رایې تی شې. دواتر
مېرجه ئایینی، محمېد شیرازی (1928-2001ز) و چې ند مېرجه ئایینی
دیکې یش هېر بې و شوې بې هې سوک و تیان لږگې کرا و، بې و شوې بې بوو
کښه خومې ینی بې رایې تی ئایینی و سیاسی بې خې پاوان کرد.

بې ئو وې درکې کی باشرمان سې بارېت بې با بې تږکې هې بېت، خستې ووی
ئېم ماددې یش پېوېستې کښه و سردرد مې خا منې یې دواې خومې ینی بوو
بې بېر، هې شتا بې پلې مېرجه عیېت و ئیجتهاد نه گې یشتبوو.
بېام حوجې تولئیسلام هاشمی بې فسې نجانی کښه له و سردرد مېدا
بې بې شترین کښایې تی بوو، پې و ابوو ئې گږ خا منې یې بېت بې
بې بېر، ئې و د سېوېا جېنشینی و لاروې بېری، ئایې تووېا
مونته زیری، کښه ماوې بې کی کورت پېش مېرگی خومې ینی له پېستې کښې لا
درا بوو، بېام د سېوېا و بې شتی هېر هې بوو، کښه تایی پې دېت.
بې یاردې ران له و سردرد مېدا پېیان و ابوو هې بېژاردنی خا منې یې و کوو
بې بېر، بېرژو و ندیې کانیان د پاریزېت. بې ننگې بې فسې نجانیش پې و
بوو بې له بېر ئو وې خې خا منې یې گې یاندووې تې پېستی بېری و،
بې پې ئې و بې شتې سیاسی و ئیداریې هې بې تی، دې توانېت له پېشت
پېردو و بېرودې خې کښه کښترې بکات. پېیشې و ابوو دې توانېت بې
شوې بې کی نېرم د سېوېا دابېش بکات؛ واتا خې هېر له پېستی
سېر کایې تی کښه ماردا بېمېنېتو و کښه دواې هې موارکردنې وې د سېتوور
له ساې ۱۹۸۹ د سېوېا تی بېر بې اوې پېدا کرد بوو، بې رایې تی
وېا تیش بې خا منې یې بېت. هې بېت ئېم له کدانې وې له دېر وې
جې ماوېری شیعې نیې، بې کوو بېرمې ندانی و کوو "هانی فحس" یش
(1946-2014ز) هې مان بې چوونیان هې بې. ئې و له سېر ئې و باوې بې کښه
خا منې یې بوو بې بېر، مېرجه کانی بېری نه بوو. دې شېت:
"خا منې یې ئې و سردرد مې لږگې خا منې یې ئېستا جیاواز بوو. ئې و
کښه کی بې شنبیر بوو کښه زانپاری زېری دېر بارې بېر هېم
کښه تووړیې کانی جیهان هې بوو، هې رو و هېا توانای ئې و له بواری
کښه تووړیدا زېر له بواری فیهی بې هېزتر بوو. ئیجتهادی فیهی و

شیاویتی ئو و و ئست گرتنی ویلای تی فقیه ن س لم نراو .
فسنجانی ب گ ان و وی بیرو رییک، کردی ب ب ر و گوتی ل
خوم یینی بیستوو ک خامن یی شیاوی ب رییک . ب ام س رباری
ئو و یش، ز ر ک س ل ئیجتهادی خامن یی ب گومان بوون.^[۵]

ل ئ نجامدا، ب ئ و وی م رج عیی تی خامن یی چار بکرت، ل سا ی
۱۹۸۹ ای زایینی د ستووور ه موار کرای و . ل و س رد م دا ه ندک ل
م رج ع گ ور کان و کوو ئا ی تو ها گو پای گانی، ئا ی تو ها ئ راک
و ئا ی تو ها مونته زیری ک ب ر ل ش ش مام ستای خامن یی بوو، ل
ژیاندا ما بوون. ئ و م رج عان ه و بیان د دا ب ری ب ش و وی
ئ نجوم نی ب ت، ل ب ر ئ م، " پ ویستی او ژکردن ل گ ئا ی تو ها
م زن کان س بار ت ب کاروباری گرنگ " یان و بیر خامن یی ه نا ی و .^[۶]
نیزام و کوو گ ور ترین م رج ع او ژ ل گ ئا ی تو ها
گو پای گانی د کرد تا کوو ل سا ی ۱۹۹۳ ای زایینی ک چی دوا ییی کرد.
دوا ی ئ و او ژ ل گ ئا ی تو ها ئ راک د کرد تا کوو ئ و یش ل
سا ی ۱۹۹۴ ای زایینی ک چی دوا ییی کرد. ئیتر هیچ م رج ع کی گرنگ
ن ما ک نیزام حیسابی ب بکات. ب ام ک سانی گ ور وی دیک ی و کوو
ئا ی تو ها ئاز ریی قومی تا کوو کاتی و فاتی ل سا ی ۱۹۹۹ ای زایینی
ل ما ی خ یاندا د ستب س ر بوون.^[۷] ب م ش و وی بوو ک و کوو ئ و وی
مونته زیری ئا ماژی پ د دات، خامن یی ت نا ن ت دوا ی
ه موارکردن و وی د ستوووریش شیاوی ب ری ن بوو. چونک ماد د ای ۱۰۹
د ستوووری ه موارکراو ل س ر " پ ویستی شیاویتی زانستی و توانای
د رکردنی فتوا ل با س جیاواز کان فیقه " وونکردن و وی ت دای،
ک چی خامن یی ب کرد و ئ و م رج ع ی ن بوو.^[۸]

د توانین ب بین ب رانی ک ماری ئیسلامی دوا ی م رگی خوم یینی دوو
گ گ زیاتریان ل ب ر ن بوو. ی ک م: یان زانا ی کی ئایینی ک
پ وان با و کان ی پ ویست ب م رج ع عیی تی ن بوو و کوو ب ر
ه ب ب رن. دوو م: یان ئ و وی ک گ بد ن ک س ک ل د ر و وی
بازنای خ یان ک م رج ع کانی م رج ع عیی تی ه ی، پ ستی ب ری
و ئ ست ب گرت. ز ر وون ک ئ م ه ب ب زاردن ب نوخب
ویلای تخوا ز د س ها تدار کان م ترسی بوو، ب ی ئ م ب زار ی
ب کرد و ب تا بوو. ل ب ر ئ و، نیزام چاوی ب یی ه کاری کات،
چونک ب ت پ بوونی کات م رج ع گ ور کان ل گ پان ک چوون
د ر و و ب ر ب ر بوار ب پ ژراندنی خامن یی و کوو م رج ع ی
ئایینی و سیاسی ب خسا. دوا ی و فاتی گو پای گانی ل سا ی ۱۹۹۳

زایینی، نیزام پشتیوانیی لہ محمدمدعلیی ئیراکی (1894- 1994ز) کرد کک کسکی بلساچوو بوو. کک نترئی ئو کک کسکی بلساچووی لاینگری نیزام بوو، بہ نیزام زہر ئاسان بوو. سا کک دواي مہرگی گوپایگانئ، ئای توہا ئیراکییش لہ ساہی ۱۹۹۴ی زایینی مرد. لہ و کاتہ دا نیزام بہ وئی زانی کک ہلومہرج بہ ناساندنی خامنہیی وکوو مہرجعی گورہ لہ بارہ، بہ ئوئی دامہزراوئی ئایینی و بیدریی سیاسی لہک بدرہن. کک مہرئی وانہ بہژانی حوزئی قوم لہ بہ یا ننامہ یکدا کک ئی ۱۲ی سہ پتامبہری ۱۹۹۴ی زایینی بہاوی کردہ و، لیستی ناوی ئو و فقیہانہی اگہ یاند کک مہرجہکانئ مہرجہعیہ تیان ہہ بوو، ناوی عہلی خامنہییشی تہدا بوو. هاوتہریب لہ گہ ئو و ہہ وانہ، نیزام لہ کک رستہ ئہ منیہکانیش خافہ نہ بوو. لہ سہرہ تاکانئ ساہی ۱۹۹۵ی زایینیدا لہ و ککسانئ داوای دامہزراوندنیان لہ کارہ حکوومیہکاندا دہ کرد، سہ بارہت بہ مہرجہعی لاساییکردنہ و ہیان پرسیار دہ کرا و زہر وونہ کک و ہام خامنہیی بوو. "لیندا ئہس واہہرگ" باوہی وایہ حکوومہتی باش دہزانہت چہن شوہنکہوتووان و پشتیوانانئ و مہرجہعانہ ئازار بدات کک لہ گہ حکوومہت ناسازگارن و سہر بہ حکوومہت نین. لہرہدایہ و ہامئ و پرسیارہ فیقیہ و فہلسفہیہ دہردہکوت کک و ہلیی فقیہ ہہدہ بژہرت؟ یہ کک لہ ہکانیہ گہ نجہکان زہر بہ وونئ و ہامئ پرسیارہ کک دہداتہ و دہت: "ککاشینکف"^[۹] و اتا دہسہات ہہرہ دیاری دہکات و ہر کک سہک دہسہاتئ ہہ ہت دہتوانہت بہ چوونئ خہی بہسہر ئوانئ دیکہدا بسہ پہنہت.

سہیم: ئو دامہزراوانئ کاریگہرییان لہ ہہ بژاردنی ہہردا ہہ

بہ ہہ بژاردنی ہہری داہا توو چہ ندان دامہزراوئی سیاسی و ئایینی ہہ ہہ کک بہ پچہوانئ ئہ نجومہنی شارہزایان کک دہستوور بہ وونئ باسی کردوو، ناوی ہیچ کام لہ دامہزراوہ پہیوہ ندیدارہکانئ دیکہی نہہناو و، استیہکک لہ ویش پچہپچہترہ. کک مہرہک دامہزراوئی ئہ منئ و ہہ واہگری و سہربازیی گرنگ و ہہستیار ہن کک لہ کاتئ سہرہہدانی ہہر چہشنہ وودا وکدا ہہوشی ناوخہ کک نترہ دہکن و ئو دہسیہ و بہ گہ نامانہیشیان لہ بہردہستدایہ کک پہیوہندیان بہ ئاساییشی نیشتمانئ و ہاتہ و ہہ. لہ گہ ئوانہ، دامہزراوہ گہلی دیکہی وکوو ئہ نجومہنی پاراستنی دہستوور و ئہ نجومہنی دیاریکردنی بہرژہ و ہندیہکانئ نیزامیش ہن کک گرنگیہکہیان لہ ئہ نجومہنی شارہزایان کک متر نیہ. لہ ویش بہ و لاوہ، نابہ مہملانئ نہوان ئو دامہزراوانہ، ہہروہا

ململانہی نہوان یاریکے رانی حوزہ یی و سیاسی و سربازیش لہ بچا و
 نہگیرن۔ بجگہ لہوانہ، ہاوپہ یمانہی پچہ پچہ یش لہ نہوان لایہ نہکان
 و کسایہ تیہکانی ئو دام زراوانہ دا ہہیہ۔ مہہستی ئہمہ لہ
 پچہ پچہ ئوویہ کہ ہیچ یہ کپارچہ ییہک لہ نہوانیاندا نیہ و
 ماکہکان و وانگہکانیان لہگہ یہکتر و لہگہ کئی ہہموویان و
 پکھاتہک کہ مہیک جیاوازی ہہیہ و، ئہگہری ئوویہ لہ گہیدایہ کہ
 نہبوونی ہہہر بہہتہ ہہی تہقینہوی ئو ناکہکیانہ۔ ہہ نموونہ،
 لہ ناوخی ہہوتی کہ نہ پارہزیشدا کہ مہہک ناکہکی ہہیہ۔ دہستہ یہک
 خہیان ہہ شوہنکہ وتووی موہ تہزا موہ ہہری دہزانن و دہستہ یہکی دیکہ
 خہیان ہہ شوہنکہ وتووی میسباحی یہزدی و ہی تر لہ قہہم دہدن۔ ہہر
 یہک لہوانہ تہگہ یشتنی تاییہ تی خہیان لہ خومہینی ہہیہ۔ لہرہدا
 چاوہک ہہ کاریگہری و ہہہی ئو دام زراوانہ دا دہخشہنین:

یہک۔ ئہ نجومہ نی شارہزایان: ہہہی دہستور، ئہ نجومہ نی شارہزایان،
 ہہہہ بژاردن و لادانی ہہہری لہ ئہستہ دایہ۔ تا ئہستا ئو ئہ نجومہ نہ
 ئایہ توہہا مونتہ زیریی لہ جہنشینی ئیمام خومہینی لا داوہ و
 حوجہ تولئیسلام علیہ خامنہ یی لہ جہی ئو داناوہ۔ ہہروہہا ئہم
 ئہ نجومہ نہ دواہ مہرگی خومہینی، خامنہ یی و کوو و لیلی فہ قیہ
 ہہہہ بژارد۔ ئہ ندامانی ئو و ئہ نجومہ نہ ۸۸ فہ قیہن کہ دواہ ئووی
 لہ لایہن ئہ نجومہ نی پاراستنی دہستورہوہ شاوہتیان پہسند دہکرت،
 ہہ دہنگی خہک ہہہہ بژاردن۔ ئہ ندامہکانی ئہ نجومہ نی شارہزایان
 دہرباری ہہموو ئو و فہ قیہانہی کہی مہرجہکانیان ہہہہ اوہ دہکن
 و ئہگہر مہرجہکانی چہندان ہہر بژار یہکسان بوو، "ئو کہسای
 وانگہی فیقہی و سیاسی ہہہزتری ہہہت، ئو لہ پہشترہ۔" (اصل
 109)۔^[10] سہرہکی ئہستای ئہ نجومہ نی شارہزایان "ئہحمہد جہنہ تی" یہ۔

ہہرچہ نہ ہہہواہت ئہ نجومہ نی شارہزایان لہ دہزگہکانی دیکہ
 سہرہہ خہترہ، ہہہام وا باوہ کہ ہہہہر دہست لہ کارہکانی و ہردہدات،
 ئو لہ خولی پہنجہمی ئہ نجومہ نہکدا دہہت: "ئہ نجومہ نی شارہزایان
 دہہ ہہر ہہ شہہگہی ہہہنہتہوہ۔ ہہ شہہگہی ما نہوہ و
 ہہر کردنہوی شہہگہانہ و کردنہوی شہہگہانہ۔ ئہم سہ
 تاییہ تمہندیہ لہ ہہہہ بژاردنی ہہہری داہا تووی و ہاتدا لہ
 ہنہہ تہترنہر کہکانی ئہ نجومہ نی شارہزایانہ۔ پہہویستہ لہ شہہوی
 ہہہہ بژاردنی ہہہری داہا توودا تہہینیہکان، ووبینیہکان و
 ہہرژوہ وندیخوازیہکان ہہلاوہ ہنہن و تہنیا خودا و پہہویستی و ہات
 و ہنہمای ہاستی لہ ہچا و بگیریہت، ئہگہر لہ و ئہرکہدا کہ متہرخیہمی
 بکرت، ہہہہ ئوولا بناغہی کاری نیزام و و ہات گرفتی تہ

بجگه لټو، ئه نداما نی ئه نجومه نی شارزایان به برېښلریوون له هغه بڼاردنه کانی شارزایان، ده به سره تا شایا نبوونیان له لایه نه نجومه نی پاراستنی د ستور و په سند بکرت. ئه ویش دډری دځات که ئه م ئه نجومه نه سره برخه نیی و به شوی ناسته وځ له لایه نه بڼاردنه و په بڼاردنه. ئایه توه ما مونته زیری له م باره یوه دډرت: ”سپاردنی ئه رکی دیاریکردنی ئه نداما نی ئه نجومه نی شارزایان به فقیهه کانی ئه نجومه نی پاراستنی د ستور که له لایه نه بڼاردنه و دیاری کراون، به ئه و یه که هغه بڼاردنی بڼاردنه و مانه و ی له په سته بڼاریدا به هی ځه یوه سره بگرت. ئه و سوو ویش به تا و که موکورتی دځات په و ابو نیی و. ” [۱۲]

دوو. ئه نجومه نی پاراستنی د ستور: به په یه ماده ی ۹۱ د ستور، ئه نجومه نی پاراستنی د ستور به ”پاراستنی به یار ئیسلامی کان و د ستور” و دنیا بوون له ”نات به بونی به یار په سند کراو کانی م جلیسی شوورای ئیسلامی (په رله مان) له گډه ئیسلام” دام زراو. ئه م ئه نجومه نه ۱۲ ئه ندامی هغه که ”بڼاردنه شش فقیهه داد په روه و ئاگاداری په ویستیه کانی سرده م و کاروباری په هغه بڼاردنه و شش یاسازانیش له بواره جیاوازه کانی یاسا له نه و یاسازانانی موسه ماندا له لایه نه سره کی دسه ته دادو ریوه به م جلیسی شوورای ئیسلامی د ناسه نرن و به دنگی ئه نداما نی م جلیس هغه بڼاردنه ” (ماده ی ۹۱ د ستور). ئه رکی ئه نجومه نی پاراستنی د ستور (یان ئه نجومه نی چاودڼی یاساکان) بریتیه له شرفه ی د ستور، په کسانکردنی ئه و یاسایان له م جلیسدا په سند دکره نه له گډه د ستور و به یار کانی شرع، چاودڼی هغه بڼاردنی ئه نجومه نی شارزایان بڼاردنه، سره کایه تیه که مار، م جلیسی شوورای ئیسلامی و گډه نه و به ای گشتی و بڼاردنی یفراند م (ماده ی ۹۹ د ستور).

به سره نجدان به و په نه له ئه سته ی ئه نجومه نی شارزایان، دکره به ئه نجومه نه کی هاوتڼی ریبه م جلیسی شوورای ئیسلامی، یان چاودڼی ئه و م جلیس دا بنرت. بگره ئه نجومه نی شارزایان له م جلیسی شوورای ئیسلامی واوه تر هغه نگاهی ناو و به لادانی که سایه تیه کان و لایه نه سیاسیه کان له هغه بڼاردنه کان و په سند نه کردنی شیاو تیان و دانانی لیستی به برېښلر کانی هغه بڼاردنه کانی سره کایه تیه که مار و په رله مان، هره ها له گډه دانانی که م په یاسا و نو نیی و که له خزمه تی

بـرژـو و نـدـیـهـ کـا نـی کـسـا نـک، یـا ن چـنـد گـروـپـهـ کـی تـا یـبـ تـدـان، دـا شـتـنـی
 پـهـکـهـا تـی پـه یـو نـد یـه سـیـاسـیـه کـا نـی ش بـه و د بات. بـه تـا یـب تـی ک ل
 دـسـتـوـر دـا وـون کـرا و تـو، بـه بـه بـو نـی نـه نـجـوم نـی پـا رـا سـتـنـی
 دـسـتـوـر مـجـلـیـسـی شـوـرـای ئـیـسـلامـی و وایـی نـی (مـادـد ی ۹۳
 دـسـتـوـر). سـکـرتـری ئـسـتـای ئـه نـجـوم نـی پـا رـا سـتـنـی دـسـتـوـر، ئـا یـه تـو
 "ئـه مـد جـنـد تـی" یـه^[۱۳] کـه سـر کـا یـه تـی ئـه نـجـوم نـی شـار زـا یـا نـی
 بـه ر یـی شـی لـه ئـسـتـه دـا یـه و، ئـه مـی ش بـه بـاشـی دـری دـخـات کـه
 دـام زـرا و ه کار یـگـر کـان بـه چـشـنـک ئـه نـدـا ز یـاری دـکـر ن کـه لـه
 کار یـگـر یـدـانـان و یـاسـا تـو وـری بـه تـا بـکـر نـه و. لـه ئـه نـجـامـدا، یـه کـم:
 بـه لـه دـسـتـدـانـی بـه شـی هـه ر گـه وـری سـر بـه خـیـی کـی، نـا تـوـانـت لـه
 هـه بـژـار دـنـی بـه ر دـا کار یـگـر یـی اسـتـه و خـی هـه بـت و، دـو وـم: ئـه و
 دـام زـرا و انـه دـکـه و نـه ژـر کار یـگـر یـی و بـه ئـه و ی هـه بـژـار دـنـی
 لـه گـه خـوا سـتـه کـا نـی بـه ر و ئـه و گـرو و پـا نـی لـه گـه ی هـا و بـر ژ و نـد یـن
 یـه ک بـگـر تـه و. کـه و ا تـا، ئـه و دـام زـرا و انـه نـا تـوـانـن بـه و شـو و یـی
 پـه و یـسـتـه ئـه ر کـی یـاسـایـی خـیـان جـه جـه بـکـن.

هـه ر چـه نـد ئـه نـجـوم نـی پـا رـا سـتـنـی دـسـتـوـر اسـتـه و خـه لـه هـه بـژـار دـنـی
 بـه ر دـا بـه ی نـی، بـه م لـه بـه ر ئـه و ی کـه پـه سـنـد کـردن، یـان
 پـه سـنـد نـه کـردنـی بـه ر بـه ر کـا نـی ئـه نـجـوم نـی شـار زـا یـا نـی لـه ئـسـتـه دـا یـه،
 بـه شـو و ی نـا اسـتـه و خـه لـه و ی شـدا بـه ی هـه ی. چـونـکـه هـه بـژـار دـن، یـان
 لـا دـانـی بـه ر لـه لـا یـن ئـه نـجـوم نـی شـار زـا یـا نـه و دـکـر ت.

سـه. سـو پـای پـاسـدـارـان: بـه شـی زـری تـو ژـر ان لـه سـر ئـه و بـا و بـه ن کـه
 سـو پـای پـاسـدـارـان لـه چـنـیـنـی پـاز لـه کـا نـی بـه ژـی دـوای خـامـنـه یـیـدا بـه ی
 تـو و ر یـی دـگـه ت. تـا ا دـد یـه کـی و ا کـه کـسـا نـک پـه یـان و ا یـه قـسـی
 سـر تـا و بـنـه تـا دـه بـاری جـه نـشـیـنـی خـامـنـی، سـو پـای پـاسـدـارـان
 دـیـکـات. بـه بـه وای ئـه م یـش سـو پـای پـاسـدـارـان لـه نـه و هـه کـار
 کار یـگـر کـا نـی د یـکـه دـا یـاری کـه ر کـی زـر گـر نـگ، بـه م تـا کـه یـاری کـه
 نـی، و، لـه م بـار یـه یـش و چـه نـد ان هـه ی. یـه کـم: پـه گـی "سـو پـای
 پـاسـدـارـان" و "ئـه تـش" لـه پـه کـه تـی سـیـسـتـمـی ئـسـتـا دـا (دـوای ۱۹۷۹ ی
 زـا یـیـنـی). چـونـکـه هـه ز کـا نـی ئـه تـش و سـو پـای پـاسـدـارـان، کـسـا نـکـی
 عـقـیـد یـی و ئـا یـد یـه لـه ژ یـکن؛ بـا و بـه یـان بـه و یـلـایـتـی فـه قـیـه هـه ی و
 بـه تـو وای پـه یـه و ی لـه نـو خـبـه ئـا یـیـنـی دـسـتـه تـا تـدـار کـان دـکـن.
 ئـا مـانـج لـه دـام زـرا نـد نـی سـو پـای پـاسـدـارـان پـا رـا سـتـنـی شـه و نـیـز مـی
 نـا خـونـد یـه. تـا ئـسـتـا یـش ئـه نـد ا مـا نـی سـو پـای پـاسـدـارـان لـه نـه و ان ئـه و
 کـسـا نـه دـا هـه بـژـر دـر ن کـه بـه تـونـدی و فـادـاری و یـلـایـتـی فـه قـیـه و
 نـو خـبـه ئـا یـیـنـی کـان و شـه و ش و ئـیـسـلام یـبـو نـی و ا تـن. لـه ئـه نـجـامـدا ئـه و

دروست نیی ک سوپای پاسداران لگگ دام زراو ئ منیی کانی دیک ی
د ر و ی ئ ران، یان ل ئ رانی پش ش شدا ب ی کسان بزاین.^[۱۴]

ک و اتا ناکرت ل ووی کارنام ی سوپای و اتانی دیک ی ناوچ ک و،
و کوو پاکستان، سووریا، ئ ل ج زایر، میسر و سوودان ل بار ی
چالاکیی کانی سوپای پاسداران و بیر بک ین و. چونک سوپا ل و
و اتان دا ک باسما ن کردن، زیاتر ل نیو س د ی ب ب و ب رای تی
کشی سیاسیان ک نتر ک کردو و و ه موو کاروباری سیاسی،
ک م ای تی، ئا بووری و ت نانت ئاینی و ات ب و د بات. ب م
ل ئ رانی دوا ی ش ششی ۱۹۷۹ ی زاینی، حانیی کان ل ناو ندی
د س اتا تدا ج یان خ ش کردو و و لادان و دانانی فرم ند کانی سوپای
پاسداران و ئ ت شیش ل لاین ئ وان د کرت. ه ر و ها پ کها تی
دام زراو ئ منیی کانی ئ ران ب ج ر کی و ای ک ه موویان تو تری کی
ی کپارچ نین ک ب فرمانی و زیری ب رگری، یان فرماندی ئ ت ش
کار بکن. بگر ل ک م ک تو تری پ رتوب ها و پک ها توون ک
س رباری مملنان کانیان ل گ گ ی کتر، ه موویان ل ژر فرمانی
ب ب ردان. ل ئ نجامدا ه ر گروو پ کیان ه نگا و ک ه ن ت و،
ل گ گ ذرای تی گروو پ ک ی دیک ب ر و و و د ب ت و و ت ک ه چوونی
ل د ک و ت و. ل م و و و، ب پشگرتن ل ه ر چ شن کود ت ای ک
دژی ئ و نیزام ی ک ب ر ه می ش ششی ۱۹۷۹ ی زاینی، ل نوان ی ک
س ر بازیی کاندا هاوس نگیی ک و ک ل م پ ر دروست کراو. ب ب ر ب
ئامرازی دانان و لادان ک نتر ی ت و او ی ب س ر ه موو دام زراو
ئ منیی کاندا ه ی. ه ر و ها ب ب ر ل ه موو ی ک کانی د ز گ کان و
دام زراو ئ منیی کاندا نو ن ر ای تی ه ی ک ئ و
نو ن ر ای تییا ن و و تی کاروبار کان ب و د ب ن و است و خ
ا پ ر تی و ش ک ب ب ر ا د گ ی ن.^[۱۵]

فرماند س ر بازیی کان ب ب ر زکردن و ی پل کانیان، یان
ب د س ته نانی ک م ک پشکی دیک، ه و د د ن زام ندی
حانیی کان ب د ست ب ن. ئ و فرماند س ر بازیان ه ر ل
س ر ت او ب پ ی ا د د ی و فاداری، ن ک ب پ ی ل ها توویی خ یان
ه ب ژ ر دراون. و اتا و فاداری ل پش ل ها توویی و ی. ل لای کی
دیک و، ب ر ژ و و ندیی کانی کار ب د ستانی پل با ی س ر بازی، ل گ
ه بوون و مان و و ب ر د و امی و و شئ استا ل ک گر دراون. ل ب ر
ئ و ی ک ئ رانی پش ش ش ش چ ندان کود ت ای ب س ر ها توو، نوخب
ئاینی کان س ر بار ت ب ه ر چ شن ک، یان ت و ر ی بوونی
پ گ ی دام زراو ئ منیی کان ل حکومتا نیگ رانن.

بمقام سرباری همووی ئمانه، ئوو بواتا یه نایه که بشک له فرماندهکانی سوپا که له نوخبه ئاینیهکان نزیکن، له پرسه سوپا هه بژاردنی بدهردا بیهی اوژکاریان نه بهت و به چوونی خیان به و نوخبه ئاینیهان نه نه که جوهی کاروبارهکانیان له دهستدایه. یان بشک له حانییه به نفوزهکان به ئوهی وه پش خنیمهکانی خیان بکهون، یان بشک له دامهزراوهکان له بهران به دامهزراوهکانی دیکه دا و زا بهوون به سه ره خنیمهکانیاندا په نا به سوپای پاسداران نه بهن. مادهی ۱۰۵ دهستوور هه وونی کردوو ته وه: "سوپای پاسدارانی شه شهی ئیسلامی که له یه که مین هه ژانی دوی سه ره که وتنی ئه م شه شه دا په که هات، به دره ژدان به بهی خه له به راستنی شه شه و دهستکه وته که نیدا به ره ده وام ده بهت. سنووری ئه ره و به پرسیاره تیه ئه م سوپای له په یوه ندی له که ئه ره و سنووری به پرسیاره تیه هه نه چه که دارهکانی دیکه، به چه ختکردنه وه له هاوکاری و هه ماهه نگیه برایانه له نه وانیاندا به یاسا دیاری ده که ته." که واتا ئه ره که سوپای پاسداران به راستنی شه شه/نیزام و نوخبه ئاینیهکانه. له ئه نه جامدا، ئه م ده ره ته به سوپای پاسداران ده دات تا کوو به بهی نووی به راستنی شه شه و دهستکه وته که نیه وه، یان لانی که م به بهشتیوانی له که سه که له بهران به ره که دیکه دا کار به کات.

هاوکات نا به ئه م خا به به ره که نه توانینه سوپای پاسداران به به ده سه ته وه که نه ته نیا له هه لومه ره جی ئاسا ییدا وه است ده که ته. به مام ئه که ره نا فه ره مانیه به ته که ته، یان به شه یی زا به ته و به وه شه که له که نه ته ده ره به ته و ئاسا ییشی نه شه مانیه ئه ره به که وه ته م ته سه یه وه، ئه وه سوپای پاسداران به شه وه یه که ره به به ره چا و له هه بژاردنی بدهردا به ده که ته و، ته نه ته و ده به ته که که نه ته به یه وه ته به ده سه ته وه به که ته؛ چونکه ره ره جار له هه لومه ره جی به شه یی، یان کوده تا، ده سه ته ته به ق، ته نیا ده سه ته ته که ده ته نه ته به وه شه که به خا ته ره که نه ته به یه وه و، له وه هه لومه ره جی که دا که وه ته ده که وه ته م ته سه یه وه، ده سه ته و م ره جی که نی هه بژاردنی بدهره ره له به ره چا و ناگیره ته.

چوار. دامهزراوهی سه ره که یه تیه که مار: سه رباری ئوهی که ده سه ته و وونی ده که ته وه که: "دوی به سه ته بدهره، سه ره که که مار به ته به ته به سه ته به سه ته به ته و به پرسیاره تیه چه چه که کردنی ده سه ته و سه ره که یه تیه ده سه ته به ته به جی که ره، به جگه له و به به ته نه یه که استه وه په یوه نه دیان به به بدهره وه هه یه، له ئه سه ته یه ئه ودا یه" (مادهی ۱۱۳ ده سه ته و). هه ره وه ها سه ره که که مار "له بهران به ره که و

بجاری و مجلس شورای اسلامی در بیان برپرسیار" (ماددهی ۱۲۲ای
دستور). "کارکنانی دسها تی جیبجکار، بجگ و با بتانی ک
لم یاسایدا استوخ خراوتی نستی بجری، لایلین سسرککمار
و وزیرکانی و جیبج دکن" (ماددهی ۶۰ای دستور). بام
استییکی نی و یی ک سسرککمار ل نران ب جیبجکردنی
سیاسه تکان و وانگیکانی خی دسها تکی نی و تی نیی. چونک
همو دامزراوی کاریگرکان لژی چاودیری ببردا کار دکن و
سسرککمار هیچ دسها تکی بسر دامزراویکانی و کوو پرلمان،
دسها تی دادوری، نی نجومنی شارزایان، نی نجومنی پاراستنی
دستور و نی نجومنی دیاریکردنی برژی و ندییکانی نیزام و نیی
و همو مووی نی و دامزراوانی ک ل و تا دا خاوی نی دسها تی و نفوزن،
ب شوی استوخ، یان نا استوخ لژی چاودیری ببردا کار
دکن. تانی ب شک ل وزیرکان ک بب و اوات لژی چاودیری
سسرککماردان، ل استیدا فرمان ل بپر و ردگن و لژی
نی مری نی و دا کار دکن. فرمانندکانی نی تیش و سوپای پاسداران
استوخ لایلین بب و دادنرن. وزیر کاروباری د و
وزیری ناوخ و وزیرکانی دیک، ک تک د بند و زیر ک لایلین
مجلسی شورای اسلامی و دنگی متمانیان پ بدرت، ز ریش
وونی ک نی ندامانی مجلس بب زام ندیی نا استوخی بب ری ل
گی بی نامی نی ندازیاریکراوی نی نجومنی پاراستنی دستور و
هدد بژردرن و و تی یاسادانایشیان برددوام لایلین نی نجومنی
دیاریکردنی برژی و ندییکانی نیزام و ک نتر دکت.

تانی سسرککماریش دوی نی و لایلین خک و هدد بژردرن،
نابت سسرککمار تاکو لایلین بب و بیاری بسندکردنی ب
درنکت. تانی دوی نی بوو ب سسرککماریش، برددوام
نیگری لادانی لایلین بب و هر هی. "نیگر بت و ز رینای
دوو ل سسر سهی همو نو نران متمانی ل سسرککمار و بر بگرن و،
پر س ک ب جیبجکردنی بگی ای ۱۰ ماددهی ۱۱۰، بب ری ل ناگادار
دکت و." (ماددهی ۸۹ای دستور). سسرککمار

دستل کارکنان و وی خی پشکشش بب بب دکت و تاکو نی و کاتی
دستل کارکنان و وی کی پسند نکت، نی رکیکانی خی ای اد پ پنت.
نیگر سسرککمار بمرت، یان لا بدرت، یان دست ل کار
بکشش و... هر و ها نیگر جگری یکی می سسرککمار بمرت، بب
کسی دیک ل جی نی و داننت (ماددهی ۱۳۰-۱۳۱ای دستور).

هرچند سسرککمار هیچ سسها تکی استوخی ل هد بژاردنی جنشینی

بـردا نـيـ، بـام بـ لـرچا وگرتنى پـگـكـى لـ قوچـكى
 دـسـا تى نيزامى سياسىي ئـراندا، سـرـكـكـمار خـى دـتوانـت يـكـك
 لـو بـرـبـرانـ بـت كـ ئـگـرى بوون بـ بـريـان هـيـ؛ بـتايـت
 ئـگـر ئـو مـرجانـى هـبـت وا دـستوور بـ هـبـزاردنى بـردى ديارى
 كـردوون. ئـم سيناريـ يـ بـكـردـو لـ ساى ۱۹۸۹ى زاينيدا بـ
 هـبـزاردنى عـلى خامنـى يـ بـ بـردى ووى دا، خامنـى لـو كا تـدا
 سـرـكـكـمار بوو، دواى مـرگى خومـينى هـبـزاردى بـ بـريـ، ئـو
 ئـگـر يـش هـيـ كـ لـ داها توودا هـمان سيناريـ بـ سـرـكـكـمارى
 ئـستا، ئـبراهيم ئـيسى، دوويات بـتـو.

پـنج. ئـ نجومـنى ديارىكردنى بـرژـو و نديـكانى نيزام: ئـ نجومـنى
 ديارىكردنى بـرژـو و نديـكانى نيزام و كوو ئـ نجومـنى كى اوـئـكارى
 لـ ۶ى فـبريوـرى ۱۹۸۸ى زاينى دامـزرا و لـ گـرنگـرين ئـركـكانى
 واندنـوى كـشـكانى نـوان مـجلىسى شووراي ئـسلامى و ئـ نجومـنى
 شارـزايانـ، و، بـيارـكانى ئـم ئـ نجومـنى دواى ئـوى كـ لـلاين
 بـردى و پـسند دـكـر، پـوستـ بـ ئـولا و لا جـبـجـ بـكـرـن.
 پـشكـشكردنى اوـئـ بـ بـردى لـ بوارى گرفتـكانى سياسـتـ
 گشتيـكانى و تـدا ئـركـكى ديكـى ئـم ئـ نجومـنى يـ. ئـ ندامى ئـم
 ئـ نجومـنى ۳۱ كـسن كـ نوـنـرايـتى دامـزرا و كانى و تـيان لـ
 ئـستـ يـ. ئـ ندامانى هـميشـى و كاتىي ئـم ئـ نجومـنى لـلاين
 بـردى و ديارى دـكـرـن. دواى ئـوى ياساى ئـ نجومـنى كـ هـموار
 كرايـو، سـرـكى سـ دـسـا تـكـيش بـ نـدامى ئـم ئـ نجومـنى
 دانـان و لـ كـ بوونـو كانى ئـ نجومـنى ديارىكردنى

بـرژـو و نديـكانى نيزامدا بـشدارى دـكـن.^[۱۶] ئـ ندامانى ئـ نجومـنى
 پـكـها توون لـ كـسايـتـ جـراو جـرـكانى و كوو كـسايـتـ
 ئاينى، ياساى، سياسى و سـربازيـكان، هـروـها سـرـكى هـرسـ
 دـسـا تـكـى و تـات و فـقيـهـكانى ئـ نجومـنى پاراستنى دـستوور و
 سـرـكى ئـركانى هـنـزـ چـكـدارـكان و سـكرتـرى ئـ نجومـنى باـى
 ئاسايشى نـتـوـيـ، و وزير، يان سـرـكى دـزگـيـك كـ ئـو با بـتـى
 باسى لـو دـكـرت پـيوـندى بـو دـزگـيـو هـبـت، هـروـها سـرـكى
 ليژنـى پـيوـنديدارى مـجلىسى شووراي ئـسلامى.^[۱۷]

ئـ نجومـنى ديارىكردنى بـرژـو و نديـكانى نيزام لـ دـستووريشدا
 ناوى هـتوو. بـ پـى ماددى ۱۱۲ى دـستوور: "ئـ نجومـنى ديارىكردنى
 بـرژـو و نديـكانى نيزام بـ ديارىكردنى بـرژـو و ندى لـو با بـتـانـدا
 كـ ئـ نجومـنى پاراستنى دـستوور [بـيار و ياسا] پـسندكراوـكانى
 مـجلىسى شووراي ئـسلامى بـ ناكـك لـگـك پـوـرـكانى شـرع، يان

دستور بزانت و مجلس به گوهری برز و ندی نیزام به چوونی
 نجومی پراستی دستور به ج نیمی نت و او ژکردن له و
 با تاندا که ببری بیان دگگندت و ه مو ژرک کان
 دیکای که له م یاسا یدا ها توون، به فرمانی ببری پک دت.
 ندامانی نه گ و بگای نیم نجوم نه له لاین ببری و
 داد نرن، و نو نیانی پ یو ندیان به نجوم نه و ه ی،
 له لاین ندام کانی و ناماد و پسند د کرن و له لاین
 ببری ریش و دوپات د کرن و. ”^[۱۸] له نه جامدا، نجومی
 دیارکردنی برز و ندی کانی نیزام له ژر فرمانی ببری ریدای و
 دام زراوی کی سربخ نی؛ به تایب له و دا که ز رین
 ندام کانی له لاین ببری و دیاری د کرن و داد نرن. به نام
 سرباری نه وانیش، به یاری که تایی د رباری ناک کی کانی نه وان
 مجلسی شورای نیسلی و نجومی پراستی دستور له لاین
 نجومی دیارکردنی برز و ندی کانی نیزام و د درت.

به پی ماددی ۱۱۱ دستور، نجومی دیارکردنی
 برز و ندی کانی نیزام که م س ها تی دیک یشی ه ی که پ شتر
 له باسی م رج کانی ه بژاردنی ببری ردا ناماژ یان په کرا. له بر
 و ای که نجومی دیارکردنی برز و ندی کانی نیزام
 دام زراوی کی و ای که ژر که دیارکردنی برز و ندی
 سر له بری نیزام، له ه بژاردنی ببری ردا س کی دیاری کی ه ی؛
 به تایب که نه ندام کانی له گرنترین ک سای تی کان و
 دام زراوی کانی نیزام پک ها توون که بریتین له: سر ک مار،
 سر کی مجلسی شورای نیسلی، سر کی د س ها تی داد و ری،
 فیه کانی نجومی پراستی دستور، سر کی ژر کانی گشتی
 ه ز چ کدار کان و سرت بری نجومی نی با های ناسا یشی نیشتمانی.

چوارم: و سیناری یانی به دواي خامنی نی گری پیدابوونیان
 ه ی

به ژی دواي م رگی نای تو ها علی خامنی، چندان سیناری ه ی
 که له ردا باسیان د کین:

یک. دستاود ستکردنی ناشتیان و نارامی د سات: به پی نیم
 سیناری ی، نجومی نی شار زایان له که بوون و ی کی ناسا پیدا
 چ نشینی خامنی ه د بژرت و دستاود ستکردنی نارامی د سات
 سر د گرت و، له بد نگی گدا، دام زراوی کاریگر کانی نیزامی
 نران پستیوانی له و ه بژاردنی د کن. نیم سیناری ی له سر نه و

گریمانه یه هدهد چنرته كه هیه ووداوه كهی چاوه واننه كراو ووه نه دات، به چر كهی وا كه ببهته هه ی پشتگو خرائی دهستوور، واتا نه م سیناریه به لسه ر گریمانه ی مانه وه و در ژبوونه وه ی وه وهی ئاسایه اده وهسته و نه وهی كه به دیاریكردنی وه بهری نو پهشت به دهستوور ببهسته.

دوو. وه سیه تگردن: واتا نه وهی كه علهی خامنه یی خه ی جه نشینهی خه ی هه بهژارد بهت: به و واتا یه ی كه وه بهری نه ستا، علهی خامنه یی، به كرد وه جه نشینهی خه ی دیاری كردوه و له م باره دا، نه نجومه نی شار زایان به اكه یانندهی ناوه وه بهری نو كه ده ببهته وه. به بهام نه وه نه كه ره ره یش هه به كه نه كه ره بهت و خامنه یی سه باره ت به كه سهك وه سهیه ت بكات، نه وه ده ببهته هه ی نه وهی كه كه ره ی شانسه نه وه كه سه بسووته نه ت. هه روه ها نه م ده توانه ت چه ندان وه وه به كه (ئا ننگاری) ی دكه یشی به دووا بهت، به نموونه، له واننه به به چوونه دامه زراوه په نفووزه كانه نیزام، له واننه سوپای پاسداران بگهسته و به به ده سهه تگه یانندهی نه وه كه سه ی خه ی مه به سهیه تی، وه خه بكه وه ت. هه روه ها له واننه به نه نجومه نی شار زایانیه په ره ره كرده ی هه بهت و به هه بهژاردنی وه به ره، له جیاتی نه وهی كه وه سهیه تی علهی خامنه یی جه به جه بكات، یان مل به گوشاره كانه سوپای پاسداران كه چه بكات، ده سهه تها ته یاساییه كانه ی خه ی به كار ببهته ت. به بهام به گشته و نه كه ره وه تی كار كهان به شه وهی ئاسایه به واتا په شه وه، نه م سیناریه به له سیناریه ی به كه م "ده ستاوده ستگردنی ئاشتیاننه و ئارامی ده سهه تها ت" نزه كه. جیاوازی نه م دوو سیناریه به یش له وه دایه كه سیناریه ی به كه م له سه ر گریمانه ی كه انه وهی استه قینه به دهستوور و هه بهژاردنی وه به ره دوا ی اوثر و گفوه كه ی استه قینه ده رباره ی كه سهك كه شیاوه ته یی شه رعی و سیاسی په وهیست به وه بهری هه به، داهه ژراوه. به بهام له سیناریه ی دووه مده هه ره چه ند ده ستاوده ستگردنی ئاشتیاننه و ئارامی ده سهه تها ت دوا ی كه بوونه وه و گفوه كه كهان سه ر ده گره ت، به بهام نه وه گفوه كه یاننه وه وه تهی ده بن و ته نیا به كار كردن به وه سهیه ته كه ی وه به ره به وه ده چن.

سه. ده سهته وه ردهانی سوپای پاسداران: نه وه نه كه ره ره یش هه به كه به هه ی (به توانایه، مه ره كه، ده سهته كه ره كه شه انه وه، یان لادانه خامنه ییه وه) به ملیه نان خه كه به نه نه سه ره شه قام كهان به كه تاییه نهان به نیزامی وه یایه تی فه قیه و هه نه نه سه ره كه یی نیزام كهی دكه؛ به تاییه تی له به ره نه وهی كه تووه وه یی و نا وه زایه ته یی خه كه له نیزام هه كه شه و له و نا وه زایه ته یاننه ده كه له م دوا ییه ده سه ره انه سه ری وه ته ی گره ته وه، خه كه

ووای دبرب یینی نا زایب تی لب نیزام، پبردیان لبس ر ئیرادی
خیان بل لب ناوبردنی ئو و نیزام لا دا. ئگ ر ئم سیناریب بلت
گ و سوپای پاسداران بو و ئنجام بگات ک نیزام گ یو ت س
ل واری ووخان، لوانب لب لب گ ی ی ک لب دوو شوو یو
دست ووردان بکات:

ئا. **کودتای نرم:** وانا سوپای پاسداران دستب کار ب و
کسایب تییب کی ئایینی ک پلبی م رج عیب تی ه ب، بام کاریزمای
سیاسی نب، و کوو لب ر دیاری بکات. هر سوپای پاسدارن خی لب
پشت پبردو و ئم لب ر ک نتر بکات؛ لب چ شنک ک ما ن و
نیزام ببرد و ام ب و ن ه ب نا زایب تییب کانی خ ک ب ب
ش شکی برفراوان دژی نیزام و، ئ زمونی سا ی ۱۹۷۹ ای زایینی
دوو پات ب و ک بوو ب ه ی لب ناوچوونی نیزامی پاشایب تی.

ب. **ک نتر کردنی دستات:** وانا سوپای پاسداران لب ای کودتای
سربازیب و حکومتی و ات ک ب دست و بگر ت، ئ م یش ب و
واتایب دت ک نیزامی ویلایب تی ف قیه ک تایی هاتوو و سوپا بوو ت
دست اتداری و ات. پشتر حسن دهقان، وزیر پشوی ب رگری و
اوژکاری فرماند یی گشتی ه ز کان لب بواری پیش سازی ب رگری
و پشتیوانی لب ه ز چ کدار کان، لب ئاماز درکاند بووی ک ئ گ
نیزام تووشی ووخان ب، لوانب لب ه ز سربازیب کان کودتا
بک. هر چ ند ج ختی کردبوو و ک ئران تووشی ووخان و
چ ند ب ر کی نابت تا کوو پویستی ب دست ووردانی ه زی چ کداری
ه ب، بام ئم وتان لب و مان نیشان ددات ک ئ گ ر نیزام
بک و ت لب بردم ه ش ی ووخان و، ئ گری کودتای سربازی ه ی.

بام ئ گ ر وای دابن لب ک سوپای پاسداران ب ک نتر ای و ش ک
دست ب کودتای سربازی ببات، هیچ ئایدی لب ژیب کی سیاسی و هزری
دیکی ب جگ لب ئایدی لب ژیب ئایینی نابت ک فرماند کانی سوپا
لب سرد می س ر ک و تنی ش ش ۱۹۷۹ ای زایینیب و پ ی اه نراون.
بام ئ گ ر ئم ئایدی لب ژیب بلاو ب و ک ماری ئیسلامی ب ب
ب نیزام کی دیکتا تری سربازی و کوو دیکتا تریب
سربازیب کانی دیک، ئ و بلاو نانی ب ها و بن ما ئایینیب کان
د ب ت ه ی ئ و ی ک سوپا پشتیوانی خ ک و دام زراو
ئایینیب کان، هر روها پشتیوانی لایب نگرانی ویلایب تی ف قیه لب دست
بدات. باب ت کی دیک یش ئ و ی ک ب ب و سوپای پاسداران
حکوم ت کی سربازی پ ک ب ب، ئ و ب گومان ئم کار سوپا
د خات ب رری ب رانبری ه موو تووژ کانی خ ک و، هر روها ئ و

ئەگەر بېشى ھەيى كە ئۇ تەشەببۇس ئىكەن دەت سوپا دەستەتات بە خەي پەوان بەكات، لەۋەۋ تەككەتچوونى سەربازى لە نەۋان ئۇ ۋە دوو دامەزراۋ سەربازىيەدا ۋە دەت. لە ئىنجامدا ھەزە سەربازىيەكان ۋە ۋايىي خەيان ئەنیا لە دەستەتاتى خەيان ۋە رەگەرن ۋە ھىچ پەشتىۋانىيەكى جەماۋەرىيان نەبەت.

ج. بەشايىي تەبەرى بە ماۋەيەك: ئەگەر بىكى تەركە نەبە لەي خەفە بىن ئەۋەيە كە لەۋان ئەيە بەھەي ئەگەر بى ناكەككىيەكانى نەۋان ئەنجومەنى شارەزايان ۋە سوپاي پەسداران، يان ناكەككىيە ناۋخەي ئەنجومەنى شارەزايان دەربارى جەنشىنەيە مۇجەتەبا خەمنەيە، ۋەتات لە بەشايىي تەبەرىيدا بەئەتەتەۋە ۋە تەكوۋ ئەۋ كەتەي كە ھەموۋ لەيەنەكان سەبارەت بە ھەبەزاردەنى تەبەرى كەك بەكەۋەن، بەپەي مەدەئەي 111 دەستەۋر، ئەنجومەنەكى پەككەتەۋە لە كەمەتەك فەقەھ ئەركەكانى تەبەرى لە ئەستە بەگەرن.

سەربارى ئەۋەيە كە ئەگەر بى دوۋەم ۋە سەيەمىش زەر دوۋر نەيە، بەئەم سەنارىيەي يەكەم بە جەندەن ھە بەھەزەتە ۋە گەنگەرىن ھەيەشە لەككەردەۋەيە بەرژەۋە نەدەيەكانى دامەزراۋە كەرىگەركەكانى ناۋخە لەگەتە يەكەتە ۋە گەتەيان دەزانەن كە ھەزە جەشەنە ھەتەتەيەك بەرژەۋە نەدەيەكانى ھەموۋەيان بەدەم بەدا دەتە، چۈنكە جەگەۋە بە ئەۋ نەزەمەي ئەستە كە بەرھەمە شەشە شەي ۱۹۷۹ەي زەيىنەيە، ھەيە. ھەروەھە كە نەپەرەزەكان بە لەدوۋەنەيە ھەتە شەشە ۋە پارەستەنى ناۋ نەتەيە ئەيدەلەزە، ھەروەھە پارەستەنى سەسەتەكان ۋە دامەزراۋەكان ۋە لەۋەنەيە ئەيدەلەزە-تەۋەركەكان، ھەۋەان لەسەر پارەستن ۋە مەنەۋەي تەۋەتە بئەماخەۋەيە كە نەپەرەزە.

ھەتەتە ئەمە لە خەتەكدا دەتە كە ۋەدەۋەك لە دەرەۋەي ئەگەر بەقەمانەيەكان ۋە نەدەت ۋە تەۋەتە ئەگەر بەكەن بە شەۋەيەكى گەتە نەگەتەتە. ئەگەر سەنارىيەي دەستەۋدەستەردەنى ئەشتەيەنە ۋە ئەرام تەۋەشە شەكەتەتە، شەنەسى سەنارىيەي چەۋەرەم زەتەتە كە ھەمان بەشايىي تەبەرىيە بە ماۋەيەك تە لەيەنە پەيۋە نەدەيدەركەكان دەربارى ھەبەزاردەنى تەبەرى بە كەكەتەتەكى گەتە دەگەن.

پەنجەم. جەنشىنەكانى خەمنەيە ۋە كەرنەمەكەيان

بە گەمان، بە مەرگە خەمنەيە دەۋەرىيە تەبەرىيە پەنەۋەزە ۋە بەبەشتە كە دامەزەنەنەرانى نەزەمەي كەمەرى ئەسەمەيە ۋە، كەتەيە دەتە. ئەۋ ۋە تەبەرىيەنە فەلسەفە ۋە خەنەنەۋەي ئەيىنەيە تەبەتە، ھەروەھە ۋەنەگەي

تایبہ تی خیان دہر بارہی پو یو ندیدہ دہر کیہ کان و تیہری سیاسی
یکپارچہ ہو، دواہ دامہ زرانی نیزام ہر لہ سہر تاوا لہ گہی
بوون و شہش و نیزامیان تا ئہر ہناوہ. ہیچ کساہ تیہ کی
ٹایینی پہشہنگی دیکہی و کوو دوو ہہر کای یہ کم نیہ کہ ہمان
کاریزما و ہہزی اکہشانی سیاسی ہہ ہت و ہہ موو دامہ زراوہ کانی
ئہرانیش لہ سہری لہ ک بکون.

لہ مہو دہ توانین ہہہین ئہ و ناوانہی ہہ ناوی جہنشینی خامنہی دہنہ
گہہ، ئہو دہ سہہات و دہ سہہات داریہی خامنہی و ئہو نفووزہی کہ
ئہو لہنو نوخہہ ٹایینی و سیاسی و سہر بازیہہ کانداہہ یہ تی - لانی
کم لہ قہ ناغی یہ کم مدا - نایانہت. ماوہ یہ کہ ہا پہرتہ کان و
توہژینہ و کان سہرنجیان خستووہ تہ سہر جہنشینہ شیمانہ ییہ کانی
خامنہی و لہو پو یو ندیدہ دا کم مہہ ک ناو دہنہ گہہ. ئہستا ہہشہک
لہو ناوانہ لہ دنیا دا نہ ماون و ہہشہکیشیان ہہشتا زیندوون. لہم
ہو و ہو، ئہو لیستہی کہ ئہستا و کوو جہنشینانی خامنہی ہہ یہ،
لہ گہہ لیستہی چہ ند سا لہ مہو ہر جیاوازہ، چونکہ ہہشی زہریان
ہہ ساہ داچوون و ہہشہکیشیان لہ دنیا دا نہ ماون.

یہک. **ئہبراہیم ہہہیسی:** ئہبراہیم ہہہیسی (1960ز-...), سہر ککہ ماری
ئہستای ئہران و یہ کک لہ گرنگترین ہہر ہر شیمانہ ییہ کانی
جہنشینی خامنہ ییہ. ہہرچہ ند ئہو ہہشتا ہہ پلہی ئہجتیہاد
نہ گہہ یشتووہ، ہہہام میدیا کانی سہر ہہ لایہ نی کہ نہ پارہز ہہر لہ
سہر تہی و ہرگرتنی پہستی سہر کی دہ سہہاتہی دادوہری لہ لایہن
ہہہیسیہو، ہہردہوام و کوو "ٹایہ توہہا" ناوی دہنن. ہہشہکی
دیکہ یان ہہو پاساو ہہ ہہ کارہہنانی ناسناوی ٹایہ توہہا ہہ
ئہبراہیم ہہہیسی دہننہو کہ ئہو ہہگہی زانستیی خہی لہ تاران
ہہ یوہ. ہہجگہ لہو و ہہش، ہہروہ کوو چہن دہ کرہ ہہ خوہندن لہ حہوزہ
کہ سہک ہہ پلہی ئہجتیہاد ہگات، بوون ہہ موجتہ ہید لہ ہہگہی چالاکی
لہ دہزگہی دادوہریشدا دہشہت. ہہ پہی ہہچوونی ئہو کہ سانہ،
ئہبراہیم ہہہیسی، سہر کی دہ سہہاتہی دادوہری و ئہندامی ئہ نجومہ نی
شارہزایانہ، کہواتا موجتہ ہید و دہ ہہ ٹایہ توہہا ناوی ہہرہت؛
تہ نانہت ئہ گہر ئہو ئہجتیہادہی لہ حہوزہ ہہدست نہ ہہناہت؛
ہہ تایہت کہ ئہ نجومہ نی پاراستنی دہستوور لہ ساہی ۲۰۰۶ زایینی
ئہجتیہادی ئہوی پہسند کردوو و توانیویہ تی لہ ہہ ہزاردنہ کانی

ئہ نجومہ نی شارہزایاندا ہہشدارہ بکات.^[۱۹] ہہہام دہ ہہ ئہو و ہہش ہہہین
کہ ئہم پاساو لہ ہوانگہی ہنہ ماکانی فیکہہو و دروست نیہ. چونکہ
ئہو پہشہ ئہو و ہہی دادوہر، یان سہر کی دہ سہہاتہی دادوہری ہہت، دہ بوو

بہ پلای ئیجتیہاد بگات، ئگینا تووشی سووکی بے تا^[۲۰] د بین، کہ
ئویش لہ توانا بے دہرہ (مہا)۔

ئیسی، پے یو ندیہ کی نزدیکی لہ گہ سوپای پاسداران ہہ یہ۔ لہ و
ماو یہ دا کہ سہر کی دہ سہا تی دادوہری بوو، بے مستی پے ہا یین
بہر نگاری چالاکانی کرکاری و پیشہ یی بوو وہ۔ باس لہ و دہ کرہت کہ
ئو لہ گہ دوژمنان و دژ بہرانی نیزام زہر بہ توندی ہہ سوک و تی
دہ کرد بے ئوہی متمانہی بہر و سوپای پاسداران بے لای خہی
اکہ شہت و وا نیشان بدات کہ دہ توانہت لہ و قہ ناغہ دا ہہ
“زگاریدہر” بگہت۔ ہہ روہا ہہ ئو لہ سہر ہہ بازی شہ ش بہردہ وام
بوو و ہہ نگاہ کہ لہی دوور نہ کہ و تووہت و ہہ۔ ئو بے و ہہ سوک و تہ
لہ ہاوانہ یہی خہی، ئو پے یامہ یسی بہ بہردہ نگانی دہرہ و ناوہ و
ناردوہ کہ ہہ جہ گہرہ و ہہ یک بہ نیزام نیہ و، نیزام دہ توانہت
بہ ہہ زیہ و ہہ و ہات بہرہ و ہات و دژ بہرانی نیزام ہہندہ لاواز و
بہر خہ سارن کہ ناکرہ و کوو ہزارہی جہ گہرہ و ہہسا بیان لہ سہر
بکرہت۔^[۲۱] ہہ روہا ہہ ئیسی سہر بہ کہ نہ پارہزانی ہہ بازی “میسباحی
یہزدی” یہ (1935-2021ز) کہ یہ کہ کہ لہ مہرجہ و یلایہ تخواز و
توندئازہکانہ۔ لہ ئہ نجامدا، ئو ہزارہ یہ کی جہی پے سندی زہرینہی
فہ قیہہ کہ نہ پارہزکان و دامہ زراوہکانی نیزامہ۔ خامنہ یی زہری ہہ و
دا تا ہہ ئیسی، کہ بہ توندہ یی و وہ فاداری بہ ئاما نہجہکانی خومہ ینی
و شہہ شہی ۱۹۷۹ی زایینی بہ ناوبانگہ، بہت بہ سہرہ ککہ ماری ئہران و
گیانی شہہ شگہری لہ ئہراندا بہارہزہ۔ لہ مہ و و و ہہ، لہ حاہہ تی
سہرہ ہہدانی ہہر ہہ وودا و کدا کہ بہ شاییی ہہ ہری لہ بکہ و ہتہ و ہہ،
ہوار بہ جہنشینی ئو و پاتبوونہ و ہہ ئہ زموونی ساہی ۱۹۸۹ی زایینی
بہ تہ و اوہی بہرہ خہت۔ لہ و کا تہ دا خامنہ یی سہرہ ککہ ماری ئہران بوو،
ہوای مردنی خومہ ینی، خہرا بوو بہ جہنشینی ئو و۔ ئہ گہر ہہ ئیسی بہت
بہ ہہ ہہر، بہ ئہ گہری زہرہ و ہہ ہہ درہژدان بہ ہہ شہہ شہ و
خوہند نہ و ہہی خومہ ینی دہرہاری ئایین، ہہ مان شہ وازی توندہ یانہ بہ
بہرہ و ہہ بردنی دہ سیہ ناو خہ یی و دہرہ کیہکان دہ گہرہتہ بہر۔

دوو۔ موجتہ با خامنہ یی و ئہ گہری بہ میراتیبوونی ہہ ہری: موجتہ با
خامنہ یی (1969ز-...)، کوہی عہلی خامنہ یی، یہ کہ کہ لہ و گہرنگترین
کہ سانہی و ہکوو ہہ ہری داہا تووی نیزام ناوی دہت۔ لہ سہرہ تہی
شہہ شدا تہ نانہت ئہ گہری بہ میراتیبوونی ہہ ہری لہ گہرہ نہ بوو،
بہہام لہم ہوا ییہا نہ دا ئہم سیناریہ یہ بہ ہہز بوو؛ چونکہ ما نہ و ہہ
دہرہژماوہی خامنہ یی لہ پے گہی ہہ ہریدا ئو دہرہ تہی بہ موجتہ با
ہہ خسا ندوہ کہ نفووزی خہی بہ ہہز بکات و تہہ کی بہ ہہزی پے یوہندی

لځ نځوان ځځي و دام زراو ځ نځمني و كارينگ رځ كاني و ځا تدا
دابم زرځ نځت. هاوكات ځځيشي و ځكوو زانا يځ كي ځايني د ځناس نځت كځ
شا يست ځيني سياسي و فيقهيني هځ يځ و لځلاين باوكيشيي و ځ بځ بځ ځولاولا
پشتيواني لځ دځ كرت. ځو، قوتابي ميسباحي يځ زديدي (1935-

2021ز) كځ لځ هځ موو ځ حانيي توند ځ كاني ديكي ځ ځران
توند ځا ترځ. بځام ځا ځي ځي هځ و ځست ځ ځو يځ كځ موجت ځا خامنځ يي
هځشتا بځ پلځي "ځاي ځ تو ځا يي" نځگ ځشتوو. ځو لځ چځ ندان ځ ځخراوي
نه نځدا كار دځ كات و نووسينگي ځ ځ ځريش بځ و ځ دځ بات كځ ځستا
زځر بځرفراوان بوو. نووسينگي ځ ځ ځري لځ سځرد ځ مي خوم ځينيدا
نزيكي ځ 80 فرمان بځري هځ بوو، بځام ځستا نزيكي ځ چوار هځزار
فرمان بځري هځ يځ. بځ گوځري ځو يځ كځ پځ يو نديدي كي نزيكي لځگ
باوكي هځ يځ، بځشكي زځري چاود ځراني ځراني بځ دووري نازان كځ
موجت ځا بځ هځزترين و نزيكترين بځار ځ بځت بځ ځنشينيني خامنځ يي و،
خامنځ ييش دځ يځ و ځت سځ كاني ځ ځ ځراي ځ تي و ځات بځ دځستي كځ سځك بسپځرت
كځ هځم خومني ځځي لځ دځ ماريدا يځ و هځم درځ ځ بځ ځگ ځ كځ ييشي دځ دات.

بځام ځا ځ ځيمكاني ځو هځ يځ كځ موجت ځا پځستي ځ ځري لځ
باوكيي و ځ بځميرات پځ بځت؟ سځرباري ځو يځ كځ موجت ځا دځ سځات و
نفوز ځكي با ځاي هځ يځ، بځام ځنشينيني ځو دواي باوكي لځنيو
دام زراو ځ بځيارد ځ كاني ځراند ځگ لځك گرتي بځ پځيدا دځ بځت و
ځات دځ بات ځ ځناغي مملاني ځ نځوان دځزگ ځكان و دام زراو ځكان و
ځ حانيي ځا نځو. چونك ځو، يځ كځم، لځ بځر ځو يځ كځ هځميش لځ
سا يځدا بوو و دځرن ځو توو، لځ ناو ځ ځكدا لاي نځري نيي. بځجگ
لځو ييش، چونك ځو و پځستي فرمي نځ بوو كځ دځري بځات چځند
تواناي بځ و ځ بځري هځ يځ و لځ بځ و ځردني كاروبار ځكاندا
ځزمون ځكي كځ مي هځ يځ. لځوان ځيش بتراز، ځو هځشتا بځ پلځي
ځجتيهاد نځگ ځشتوو و پځ يو نديدي كي پتځوي لځگ ځ ځ ماو ځري
ځوز ځيدا نيي كځ بتوان ځت لځ مملاني لځگ ځ ديتراندا پځت بځ
پځتگيري ځ ماو ځري ناو ځوز بځستت.

بځام لځ هځ مووي گرنځتر، گځور ځ ترين بځر بځستي ځو بځ ځو يځ بځ بځ
ځ ځر ځو يځ كځ كووي ځ ځري ځستا يځ. ځو ييش زيان بځ و ايني
ځو دځگ ځ يځ نځت. چونك ځور ځ ترين جيهادي نوځب ځايني و
شځگ ځر كاني نځو يځ يځ كځم ځو يځ كځ كځ تايبان بځ كځلتووري
ميراتيپووني حكوم ځ تي پاشا يځ تي هځنا. ځ حانيي ځكان هځر بځ هځي ځو
ميراتيپووني حكوم ځ تځو ځ ځكيان دځي شا هان دا. خوم ځيني گځلځ
ځ ځني بځ پځرد ځي لځ ميراتيپووني حكوم ځت گرتوو. لځ ځنځامدا،

جانشینی موجت با دوی باوکی، زرب ل و ابوونی دات و ئو
پیش به خکی دگ ی نت ک ئمان به ئو اپین و
ششیان کرد ک برژ و ندید تایب تی کانی خیان دابین بکن و
بناغی حکومتی خزانیه خیان تانانت ل و پیش پتر بکن ک ل
سرد می شادا ه بو. [۲۲]

بام سرباری ه مووی ئم ه یانیش، بت و ترپی گ انکاری کان
ختر بت، سیناریه ئگ ری به میرا تیوونی پستی ببری ه روا
ل گ گ د م ن ت. ل م ح ا ت یشدا، به ق ر بوو کرد ن و ی ن بوونی
وایی و به ک نتر کردنی نوو یی خ ک و نا زای تی ک و
ک م زانستی و ح وز یی کان، سیناریه ی زرداری و س رکوت
به توندی دت پش و و ل ئ نجامدا، بارود خ ک خراپتر د بت. و
د چت سیناریه به میرا تیوونی ببری ه رچ ند به دوور نیی، بام
دژوار بت. تانانت "میرحسان مووسوی" یش س بارت به و با بت
ه شداری داو. مووسوی ل و تار کیدا باس ل و د کات ک: "قس و
قس ک د رباری به میرا تیوونی ببری د بیسترت. زمانیان لا
بت! مگین زنجیر حکومت کانی ۲۵۰۰ سا گ ا و ن ت و ک کو
بت جانشینی باوکی؟" ئ و ل و بد نگیه ی نوخب کانی ناو
د س ما تیش س بارت به تن کردن و ی ئ و د نگ به خند د گرت و
د ت: "سزد سا ه و ای ئم پیلان (دیاری کردنی موجت با
خامنیه و کوو جانشینی باوکی) به رگو د ک و ن. ئگ ر به استی
به ت مای ئ و نین، به چی یک جاریش و ها نیی ت کیان به در
ن خست و ؟" [۲۳]

به میرا تیوونی ببری ناک ه ر ئایدی لژی تی ری ویلای تی ف قیه
تووشی شکست د کات، بگر چیه تی ئ و تی ری، ه روا ها به ک کی
سیاسیه ک یشی د س ل م ن ت. ل م و، با به تی ه بزاردنی ب ر،
پ یو ست به و ی ک نوخب د س ا تدار کان به ه بزاردنی ب ر
تا کوو چ ادد یک و و ل کرد و ی ع قانی د کن. ئا خ ل
گ ی کی ع قانی و د ست به ه بزاردنی ب ر د ب ن ک ک مترین
ئ ای ع قانی و وایی و پ ژراوییی به لای خ ک و ل به رچا و
د گرن، یان به به س رنجدان به ه کار کانی وایی، خ ک و
پ یو ندید نود و ت و ناوچ یی کان، بزار ی کی ستراتیژی
د گرن به ر.

س. **سابق لاریجانی:** سابق لاریجانی (۱۹۶۱ز-...) ل گرتین حانی
توند کان. ئ و ل سا ی ۱۹۸۸ ی زایینی به ئ ندامی ئ نجوم نی

شار زایانی ۱۱-ب-ری ه-بژ-ردرا. ل- سا-ی ۲۰۰۱ی زایینی ب- ئ- ندامی
 ئ- نجوم-نی پاراستنی د-ستور ه-بژ-ردرا. ل- سا-ی ۲۰۰۹ی زایینی،
 کرا ب- س-ر-کی د-س-ا-تی دادو-ری. دوا-ی ل- سا-ی ۲۰۱۸ی زایینی،
 کرا ب- ج-نشینی م-حموود شاه-وودی و بوو ب- س-ر-کی ئ- نجوم-نی
 دیاریکردنی ب-رژ-و-ندی-کانی نیزام. سادق لاریجانی ک-س-کی
 توند-ی و ه-و- د-دات ل- و بوار-دا و پ-ش ه-موو خ-نیم-کانی خ-ی
 بک-و-ت. ل- سا-ی ۲۰۱۵ی زایینی ب-وونی گوتی، ئ- نجوم-نی شار-زایان
 مافی ئ-وی نی- چاود-ری کار-کانی ب-ر بکات. ل- ج-ی-کی
 دیک-یشدا ج-خت ل-و- د-کات-و- ک- حکومت- وایینی خ-ی ل- خ-ک
 و-رناگرت.

ب-ام و- د-چ-ت ک- ب- چ-ند ه-یک شانس-ی ب- ج-نشینی ع-لی خامن-ی
 ک-م ب-ت. گرنگترین ه- ئ-و-ی ک- ئ-ویش و-کوو ف-قیه-کانی دیک-ی
 ح-وز- ب- پل-ی ف-قیهی و ئیجتیهاد ن-گ-یشتوو-. ه-کاری دیک-ی،
 بوونی مملان- و ناک-کی-تی ل-گ- ب-ش-ک ل- ک-ک-کان و
 دام-زراو-کانی نیزام. ئ-ویش دوا-ی براک-ی (ع-لی لاریجانی) ل-
 ب-ر بژ-ری ب- ه-بژاردن-کانی س-ر-کای-تی ک-مار ب-ب-ش کرا. خ-ی
 ل- د-زگ- ئ-منی-کان گرت. ب-جگ- ل-و-، ل-و ماو-ی-دا ک- س-ر-کی
 د-زگ-ی دادو-ری بوو، ب- گ-ند-ی ت-م-تبار کرا.^[۲۴]

چوار. ب-ر پ-ش ئ-وی ما-وا-ی ل- زیان بکات ج-نشین ب- خ-ی
 ه-بژ-رت، ک- د-ش-ت ل- ی-ک-ک ل- و حا-ت-ان-ی خوار-و-دا ئ-م خ-
 ب-ت- گ-ی:

ئا. ئای-تو-ا خامن-ی ل- ناو ئ-و ک-سان-دا ک- ناویان برا،
 ی-ک-کیان ب- ج-نشینی خ-ی ه-بژ-ریت و داوا ل- ئ- نجوم-نی
 شار-زایان بکات ه-بژاردن-ک-ی پ-سند بکن. دوا-ی ل- ب-ر ن-خ-شی و
 ب-توانایی د-ست ل- پ-ست-ک-ی بک-ش-ت-و-. ب- گو-ری ئ-و کاریگ-ری و
 نفوز-ی خامن-ی ل- ناو ئ- نجوم-نی شار-زایاندا ه-ی-تی، ئ- نجوم-نی
 شار-زایان داواک-ی د-پ-ژ-نن.

ب. ه-رو-کوو ل- س-رد-می خوم-ینیدا، حس-نع-لی مون-ت-زیری - پ-ش
 لادانی- ج-نشینی خوم-ینی بوو. خامن-ییش ج-نشین-ک ب- خ-ی ه-بژ-رت
 تا کوو ل- ئ-گ-ری م-رگ، یان ب-توانایی خامن-ییدا ئ- نجوم-نی
 شار-زایان ئ-و ج-نشین- ب- ب-ری نو-ی ئ-ران ه-بژ-رت. ه-ب-ت
 نا ب- ئ-ویش ل- ب-رچاو ن-گیر-ت ک- ب-ش-ک ل- س-رچاو ئ-ران-ی-کان
 پ-یان وای- پ-ستی ج-نشینی ل- یاسا و ش-رعدا ن-ماو و، دووریش-

جیاوازی نوان ئو سیناریه ی و سیناریه ی و سیات (سیناریه ی دووم) کک پشتر باسی کرا، ئوو یه کک له و سیاتدا، ناوی ئو کسه ی لایه ن بربوو هه بژردراو تا کوو دواي خامنه یی به نه نهی ده منته و و دواي مرگی خامنه یی، ئه نجومه نی شارزایان و دام زراو به یارد رکانی دیکه ناو کک ئاشکرا ده ککن. به ام ئه م سیناریه یی له سار ئو و گریمان یه هه چنراو کک خامنه یی پش ئوو ی ماوا یی له زیان بکات، جه نشینه کک خه ی ده ناسنه ت و پاشان به هه ی به ساا چوونه و، یان نه بوونی توانای ا پانه اندنی ئه رکه کانی، یان به هه ر هه یه کی دیکه ده ست له پهستی بربوری ده کسه ت و.

پهنج. له ده ر وای سیست م: ئه م ئه گره یش له گه یه کک ئه نجومه نی شارزایان کسه یه تییه کی کک نه پارزه کک له با بانه سیاسی کانی و اتدا به شدار نه بوو، به نمونه، یه کک له ئه ندامانی ئه نجومه نی شارزایان، یان یه کک له و هه حانییه دیاران ی کک مه رجی دیاریکراو کانی ناو ده ستووری هه بکت و، هاوکات په یوه ندیه کی باشی له گه نوخبه ئایینییه کان و دام زراو ئه منیه کان هه بکت، و کوو بربوو هه بژرکت. به ام ئوو ی کک شانسی ئه م سیناریه یی کک ده کات و ئوو یه کک کسه کک له با بانه نی سیاسی و مملانه کانه ده بشار نه بوو بکت، مه رجی شیاوی و ته گه یشتووی و وانگه ی فیهی و سیاسیه نییه. هه روه ها کسه یه تییه په نفوزه کان، یه کک، به پاراستنی هه یه شوش و، دووم، به به رگری له به رزه و و ندیه کسه یه کان و هه یه هزریه خه یان، قبووه ی ناکن کسه کی پشتر له تیمی خه یاندا نه بوو بکت، به ته ناو ئو و گه یه پانه و.

به کورتی، بربوری داهه تووی ئه ران له ده ر وای با یه بنه ماخواز و دام زراو لایه نگره کانی نا بکت. ئه گره ووداو یلی چاو وانه کرا و یش سه ر هه نه دن، شایه دی هه یه گه یه انکی به رچاو له ستراتیژی دام زراو کانی ئه راندا نابین. چونکه هه ر کسه و به به هه زکردنی واییه ئایینه، ئایینه یی و سیاسی خه ی، هه و ده دات له گه یه ویلایه تی فیهی و گرووپه ها و به رزه و و ندیه ئایینه و سه ربازییه کان هاوه نگاو بکت و هه نگه هه وای ئوو یش بدات کک له و نه وانده شانسی خه ی زیاد بکات.

شه شه م: گه یه انی کسه . . مشتوم له سار ده ستوور

ده ستوور له با بکتی په ویستدا په شبینه یی په دا چوونه وای کردوو:

“په گڼې ټولې ډولې دواي او ټولې لږ گڼې ټولې نجومې نې ديار يکړدنې
بهره وړې وې ندييې کاني نيزام به پېي به يارېک به سره ککې مار ټولې و خا ټولې
به ټولې نجومې نې په داچوونې وې د ستور په شنيار د کات کې په ويستيان
به هم موارکړدنې وې، يان ټولې و او کړې د ستور هم يې” (ماددې ۱۷۷ اې
د ستور).

په پېي ماددې ۱۷۷ اې د ستور په کها ټولې ټولې نجومې نې په داچوونې وې
بريتين لې: “ټولې ندامانې ټولې نجومې نې پاراستنې د ستور، سره کې هم رسې
د سره ټولې کې، ټولې ندامانې نې گڼې ټولې نجومې نې ديار يکړدنې
بهره وړې وې ندييې کاني نيزام، په پنج کېس لې ټولې ندامانې ټولې نجومې نې
شاره زايانې ټولې پېري، ۱۰ کېس به هم بېژاردنې ټولې پېري، سره کېس لې
ټولې نجومې نې و زيران، سره کېس لې د سره ټولې دادو وېري، ۱۰ کېس لې
ټولې ندامانې مې جليسي شووراي ئيسلامي (په رله مان) و سره کېس يې تېي
زانکې يې. ” به پېام به يارې په سندکراو کاني ټولې و ټولې نجومې نې “دواي
په سند و واژوو کړدنې ټولې پېري” د خړتې ټولې يفراندې مې وې.

کې و اتا د کېرې به پېين ټولې ندامانې ټولې نجومې نې په داچوونې وې د ستور
لې ژر فرمانې ټولې پېردان و ټولې نانې ټولې نجومې نې کې به فرمانې ټولې پېري
دواي او ټولې لږ گڼې ټولې نجومې نې ديار يکړدنې به و ندييې کاني نيزام
په کې دت. ټولې نانې به يارې کاني ټولې و ټولې نجومې نې په ش هم موو شتېک دې به
لې لايېن ټولې پېري وې په سند کېرېن. سره باري ټولې و انې، هاوکات د ستور پېريش
کې مې ټولې سنووري به هم ر چېشنې هم موارکړدنې وې و گڼې انې کې لې
ناو رې کې کېدېا سره بارت به ئيسلامي پوونې و ټولې، چېيې تېي ئيسلامي پوونې
نيزامې سياسي و بنې ماي ويلايې تي فېقيه و هتد دانو و. ” ناو رې کې
بنې ما په يو نديدار کېان به ئيسلامي پوونې نيزام، دانانې بنيادي
هم موو ياساکان و ټولې نو ندييې کېان به پېي په وانې ئيسلامي کېان و
پا يې کاني باو مې ندي و نامانې کاني کې ماري ئيسلامي ټولې ران و
کې ماري پوونې حکومت و ويلايې تي ټولې مر و ئيمام تېي ټولې مې و...
نې گڼې و. ”

ټولې بينې د کېين کې د ستور، په کېم، د رگې لې سره هم موو
دام زراو کېان و لايې نې کېان و ټولې و کېسانې داخستو و کې خوازياري
په داچوونې وې د ستور و لېم با به ټولې دا به ياري کې تايي، لاي ټولې پېري.
دووم، د رگې لې سره هم ر چېشنې هم موارکړدنې وې يې کې ټولې و ماددانې
داخستو و کې په يو ندييان به چېيې تېي نيزامې سياسي، لې وانې
ويلايې تي فېقيه و ئيمام تېي وې هم يې.

به هې ټولې و قېيران وې کې ئستا ټولې ران لې گڼې پيدا د ستو ويې خې يې؛

لے ناوچوونی نئے وی یے کے می شے شے و، نزیکبوونے وی نئے وی دووم لے نووکی ہئے می دے سات و، بے سرنجدان بے گے ورے بوونے وی بارستایی دامزراوے چاودے ریے کان، لے وانگے یے یے رمخوازان و لایے نگرانی حکوومے تی یاسا تے ورے وے، ئے ران پے ویستی بے یے رمے یے یے لے دے ستووردا ہے یے۔ بے ام دے ستوور مافے کی وایان پے نادات و لے و بارے یے وے دے بے پے شے موو شے ک، بے رے زامے ندی دے ربے تے۔

ئے ستا لے ئے ران سے وانگے یے جیاواز دے ربارے یے دے ستوور ہے یے۔ وانگے یے کے م: نوخبے دے ساتے اتدارے کان کے بے تے واوی دڑی ہے رے چے شنے گے انے کی دے ستوورن۔ وانگے یے دووم: خوازیاری گے انے یے یے دے ستوورن۔ وانگے یے سے پی م: لے ناو نیزامدان، بے ام خوازیاری گے انے حے کیما نے دے ستوورن، بے چے شنے کے لے گے ہزری یے رمخوازانے یان بے بگے تے وے۔

یے گے۔ یے رم لے ناو وے: محے مے دے خاتے می، سے رے ککے ماری پے شوتری ئے ران، یے کے لے تے ریدانے ران و بناغے داے ئانی لایے نی یے رمخوازانے۔ خاتے می لے سے رے وے باوے یے کے باشترین گے انے بارودے خ و باشکردنی وے وے، لے ناو نیزام وے وے پے ویستی بے گے انے دے ستوور نیے۔ بے باوے یے خاتے می ” بے گے انے وے بے ح (و تے نانے دے ق) یے ہے مان دے ستوور، یے رمے کی زے مے یے رے دے بتے۔ ” ئے و، نے ہے رے دڑی ہے موارکردنے وی دے ستوور، بگے سے بارے بے ووخاندنی نیزامیش ہے شداری دے داتے۔ چونکے ووخاندن گے لے مے ترسی بے گے و وے ات لے دے کے وے تے وے۔ بے ام دے کرے تے نیا شے واز وے فتار بگے درے تے۔ پے یامے خاتے می وے کے دواے ئے وے بے او بووے وے کے میرحسے مووسے وی پے یامے کی بے پے ویستی گے یے دے ستوور و پے کھے نانی ئے نجومے نی دامزراونے ران بے او کردے وے۔“ [۲۶]

بے ام ہاوکات، خاتے می کے مے یک پے شناری زانستی بے ہے موارکردنے وی دے ستوور خستووے تے وے و، لے سے رے وے باوے یے کے ئے وے کارانے دے توانن لے قے رانی ئے ستاے وے اتدا کرانے وے یک بے دی بے نن؛ پے شنیارے کانی خاتے می بریتین لے گرنگیدان بے یے کپارچے یے نیستمانے، لے بے رچا وگرتنی ہے موو وانگے کان و سے لیکے کان و پے کھاتے ئے تنیے کان (ئے قوام) و کے تے یے نان بے مملانے کان و ہے گرتنی گے مارے لے سے رے بے رانی بزوتنے وی سے وز و ئازادکردنی زیندانیاے سیاسی وے اگے یانندی لے بووردنی گشتی و چاکسازی لے میکا نیزمے پے کھے نانی ئے نجومے نی شارے زایان و چاکسازی لے ئے نجومے نی پاراستنی

ئو و لايه نهي كه ويلايه تي فقيه و پكههاتيه ئستهي حكومه تي قبوه، هوه دهات له ناوه و هفتاري نيزام بگهت و به تهماي ئوه نيه به گز حكومه تدا بجهتوه و باوهيه به وه هيه كه هر جهشه ههنگاو كه شگه رانه، ئه گري ئوه هيه كه به كپارچه يي وهات و ناسايه نيشتماني بخت به رده م ترسيه وه.

دوو. چاكسازيه يشيه و گه يني دهستور: له هه مان ساي ١٩٨٩ زايينيه وه كه هه موار كرده وه به كه له دهستوردا كرا، كه سانهك خوازياري گه اني دهستور و كه مكرده وه دهسههاتيه كه اني به بهر بوون؛ چونكه له دهستوري هه موار كراودا دهسههاتيه كه زه به بهر درا بوو و وشهيه "هه" له دهستههاتيه ويلايه تي فقيه زياد كرا بوو. به جگه له وه، دهسههاتيه كه اني ئه نجومه ني پاراستني دهستور، ئه نجومه ني دياريكردني بهرزه وه نديهه كه اني نيزام و دهسههاتيه دادويه كه هه مويان له زه چاوده يي به بهر ريدا به بهر وه ده بهر، زياد كرا بوو. له نه جامدا، به كرده وه هيه دامه زراوه به كه دهسههاتيه چاوده يي به بهر به بهر وه دامه زراوه كه اني زه چاوده يي ئه ويه وه نه بوو. له بهر ئه م به ميه، به شهكه زي بهر مانه دان و سياهه تكاراني ئه راني به و نه جامه گه يشته كه نيزاميه ويلايه تي فقيه به به گه اني دهستور و دياريكردني ساهه اني خوله به بهر وه و كه مكرده وه دهسههاتيه هه كه اني كه دهستوري ئه سته به بهر خيه، خيه به دهسته هه موار كرده وه وه نادا.

له م بهر ده، به شهكه، له وانم مسته فا تاجزاده داوا ده كه ن دو بهر به چاوه ونه وه به دهستوردا بهرته و ناوه به گه ي به بهر له دهستوردا له بهر. مسته فا تاجزاده، كه سايه تيهه كه يفه رمخوزه كه له سه رده ميه خاته ميه جگه ئه مني و سياهيه وه زاره تي ناوخيه له نه سته بوو. ئه وه، به شنيار ده كه به گه ي به بهر وه و سه ركه يه تيه كه ماره ته كه بهرته و به بهر استه وه له لايه ن خه كه وه هه بهرته و به لاني زه وه دوو خول به توه نه له به گه ي به بهر ريدا به نه ته وه. تاجزاده له وه به بهرته و تونده به يانه دا ئه م به سايه هه نه به گه اني كه داوايان ده كرده نيزاميه سه ركه يه تي به نيزاميه به رله ماني به گه درته. [٢٨]

تاجزاده له وتاره كه ديكه دا خه لاوازه كه اني دهستوري ئه سته ده خاته وه و به و نه جامه ده كه ت كه ئه و كه موكوه ييه اني دهستور به به لاداني به گه ي به بهر ميه سه ر نا به ته. له وه انگه ي ئه وه وه، خه لاوازه كه اني دهستوري ئه سته بهرته له: ماف و نازاديه

بندهای تیبکان، لوانه ما ف سیاسی و مدنی کان، هر دوها ما ف
 که مایه تی و تابووری کان و، ما فی که میندگانیش به دروستی ل
 دستووردا گرانته نکر او. هر دوها نه بوونی نه و شواز و
 یاسایانه که نازادی حزب کان، کخراو کان، س ندیکان و
 که بوون و دور ل توندوتیژی کان خ که گرانته بکات. دزگی
 دادوری ل نران سرب خیی نی و و کوو که رسته یک ل ژر
 دسه مایه تی بیدردایه. چاودری نه نجوم نی پاراستنی دستوور که
 نندام کان ل لاین بیدرو و ه د بژردرن ل س ر ه بژاردن
 جیاوازه کان؛ ل کات کدا د به نه کار به که میسی نه کی نیشتمانی
 ه بژاردن بسپردردت. جیاکاری ناینزایی، گزی و زایندی
 (جسنیه تی) ل بده سته نانی ما ف سیاسی کان ه ی و ل دستووردا
 بربست به دستووردانی ه ز سربازی کان ل کاروباری سیاسی و
 تابووری و که لتووریدا دان نرا و و سزای به دیاری نکر او.
 کاروباری پ یو نیدار به یاسادانان و، د به ل دسه مایه تی م جلیسی
 شوورای نیسلامیدا بت؛ نه که بکرته به رپرسیارتهی دام زرا و
 یاسادانان کان و کوو نه نجوم نی پاراستنی دستوور و نه نجوم نی
 دیاریکردنی بژرو و ندیه کان نیزام که ل لاین بیدرو و دیاری
 دکر ن. دانانی سیاست گشتیه کان نیزام، د به ل دسه مایه تی
 م جلیسی ه بژردرا و ل لاین خ که و حکومتا بت. به مام ل
 نیزامی نراندا نه و دسه مایه تان به نه نجوم نی دیاریکردنی
 بژرو و ندیه کان نیزام سپردرا و و نه کاریش ل گه بندها
 دیموکراتیک کان ناک که. [۲۹]

ل سال ۲۰۱۸ ی زایینی، م هدی که و بی، به که ل بیدرانی
 یف رمخواز که ل سال ۲۰۱۱ و ل مایه که خیدا د سب س ر کر او،
 جختی ل س ر پداچوون و ی دستوور کرد تا کوو پاوانکردنی دسه مایه تی
 که تایی بت و هاوب شیی گ ل گرانته بکرته. نه و ه شداری به
 نندامانی نه نجوم نی شارزایان دا که که مت رخمی نه وان ل
 چاودریکردن به س ر بیدریدا خیانه ته ل ناما نه کان ش ش. که و بی
 هر دوها داوای ل نه نجوم نی شارزایان کرد، به هی نه و ی به ما و ی
 س د یه حکومتی خامنه یی بارودخی نرانی تووشی نای کردو و،
 ل پرسین و ی ل گه بکن. [۳۰]

میرحسین موسوی، بیدری بزوتنه و ی س وزیش ل عی فبریه ری
 ۲۰۲۳ به یاننامه یکی ل ژر س رناوی "به زگاری نران" به او
 کرد و و تیدا نوخب دسه مایه تی تدارکانی ل ب رانبر "شواز"
 س رکو تکر کان ل جیا تی گفتوگ و ازیکردن، "درزی چینا یه تی"،

“گندوبی بر بیاو ل دام زراو کانی پار و دارایدا”،
“ز بروز نگی بر بیاو ک لتووری” و “س رکوتی د ندانی ژان” دا ب
بر پرس ل ق م دا . مووسوی ل نام کیدا ب و ئ نجام گ یشوو
ک ئم ستراتیژی “ ب خ کی ئم د ری خست ک جید ج کردنی
دستور ب ب هیچ سازشک، و کوو دروشمک ک س زد سا ددی پ
خش د کرا، ئیتر کارساز نی و د ب ه نگا وک ل و ب ولوو تر
بنت.

مووسوی ب پچ وانی خا تمی و هاو فکر کانی و ک یف رمخوازی
ه نگا و ب ه نگا و ب گ چار د ژانن، ل س ر ئ و با و ی ک
ئران پویستی ب ک م ک گ چاری بنچینی ه ی.

“ئران و ئرانیه کان پویستیان ب گ ان کی بنچینی ه ی و ب
ئ و یش نامادن و ه س ر کی کانی ل لاین بزوتن و ی ب گ ردی
“ژن، ژیان، نازادی” ی و دیاری د کرت. ئم س و ش ی توی
داها تووی کی ووناکن؛ داها تووی کی ه پچراو ل ستم و ه ژاری و
سوکا ی تیپ کردن و جیاکاری. ئمان س و شن ک ل گ خ یان
مژوو ی ک ل جموج و هزرین و خ بات و ئار زوو ه د گرن؛
ل ن ویاندا “ژن” ل گشتی هیوا ب خشر، چونک ل ن و ئم دا
بخت و ری و خری گشتی ب دست ناک و ت و خ بات گ ور
ک م ای تیپ کان س ر ناک و ن، م گین ئ و ی ک ژن و پیاو شان ب
شانی ی ک ه و ی ب بدن، هیچ خ بات کیش نی ک ب م م رج و س ر
ن ک و ت. ” ل ر دا مووسوی ه و د دات ا پ ی نی ئ ستای ژانی
ئ رانی ک چ ند مانگ ل م و پ ش ب و لانانی حیجابی ز ر م ل د ستی
پ کرد و، ب کار ب ن ت و ویستی خ ی د ربار ی گ انی بنچینی ل
چیپ تیی نیزامدا ب ن ت گ . و ا دیار بیرکردن و ی سیاسی ئ و
ل گ ش واز ک ی خا تمی ب ت و اوی جیاواز. خا تمی و ش ی گفتوگ و
چاکسازی ل نا و خ دا پ شنیار د کات، ک چی مووسوی گ ی
ش گ ان و ا پ ی ن و گ انی بنچینی ب کارساز د ژان ت.

پاشان ئ و ب د رجوونی ئران ل و ق یرانی ئ ستای، ک م ک
پ شنیار د خا ت و و ک بریتین ل: ب و بردنی یفراند م ب
پویستی پ دا چوون و ی د ستوور، یان دانانی د ستوور کی نو و
ب ک ه نانی ئ نجوم نی دام زر ن ران ل نو ن رانی است قین ی خ ک

ل ه بژاردن کی نازاد و پاکدا^[۳۱]. مووسوی ن ک ه ر داوای
پ دا چوون و، یان گ انی د ستوور د کات، بگر ب هیچ ش و ی ک
ئ نجوم نی پ دا چوون و ی د ستووری ئ ستای قبوو نی و خواری

په ځه نانا نې نې نجوم نې دام زر نې نې "لې نو نې رانې سته قينې گېل!"

بېام د ستوور جېبې جېکردنې هېمووې نېم کاروبارې، بېستووې تېوې بې وېستی بېر و نوځې ئاينې د سېا تدارک نېوې. کواتا هېر چېشنې گېل نېکې بنچينې تې نيا لې گېلېکې بېدېر لې چوارچېوې د ستوورېوې د لوېت و نېمېش لې داها تووېکې نېکدا زېر بې دوور دېتې بېرچاوې.

نې نجام

دې توانين بېين لې نې ژې دواي خامنې يې کې نوځې د سېا تدارکې کان د گېل درېن و بېوې بردنې وېات لې نېوې يېکې مې شېوې بې نېوې دووې مې شېوې د سپېردرېت، نېوې نوېېکان، واتا نېوېکانې دووې مې سېيېم و نېوې سېرېتاي هېزارې سېيېمې زايينې ځېيان دېردې ځېن و، نېران لې ئاستې بېرکردنېوېکان و سېاسې تېکاندا گېل نېکې بېر فراوان نې زمون دېکات. بېام هاوکات نوځېکانې داها توو بې بېهېزکردنې وېوايېي ځېيان و دانانې هاوسېنگې لې مملانې نېوان دامېز اوې جياوازېکان و بېوې بردنې د زگې بېر کراسې کې لې ساې ۱۹۷۹ زايينېوې گېلې کردووې و تا ئېستا تېرېز بووې، هېوې دېدېن شېوې بناغې دانې رانې نېزام، بکېن بې سېرمې شقې ځېيان. بېام نېوې نې گېلېش هېيې کې لې نې نجامې گېلېانې بېرکردنېوېکان و سېاسې تېکاندا نوځې نوېېکان هېوې بدېن لې ئاستې ناوچېکېدا شېوازېکې کردېوې خوازانې تر [پېاگما تېکتر] بېچاو بکېن و تېکھېچوونې نېران لې ناوچېکېدا کېم بکېنېوې و، هېوې بدېن بېرامې نديې توېژې پېراوې زخراوېکانې ناوځې، وېکوو ژنان، لاوان، پېکھاتې ئېتنيېکان (نې قوم) و ئاينزا جياوازېکان بېدېست بېنن، نېگېرې نېوېش لې گېلېکې نېوې سېاسې تانې بې ماوې يېکې درېژ پېيېو بکېن، واتا نېزام نېوې با بې تانې بېژرېنېت و نېوې بکاتې ستراتيژيې ځېي. لې لايېکې دېکېشېوې لېوانېيې نېم با بې تانې لې ووي کردېوې خوازې و بېرژېوې نديخوازيېوې لې ماوې يېکې دياردا پېيېو بکېن تاکوو بارودې ځې ناځېيې و دېرکې، ځې دېگرېتېوې.

بېام لېرېدا پېرسيارک دېتې گېلې، کې ناځې تېرېيې ويلايې تې فېقېه وېکوو تېرېيې حکومې تې نېران هېر دېمېنېت؟ لې وېامدا بې بې نېوې تې نيا نې گېلېکان بېينې گېلې، دېيېن، بې لې بېرچاو گرتنې وېوشې ئېستا، بې نېگېرې زېرېوې ويلايې تې فېقېه وېکوو تېرېيې حکومې تې لې نېراندا هېروا دېمېنېتېوې. چونکې ويلايې تې فېقېه بېشکې لې جېوهېر و چېيې تې شېوېش و لې د ستوورېشدا وون کراوې تېوې و، بگرې بنېمې

ویلايې تی فقه قیھ ل س رووی د ستووریش و یی. ئه گ ر کا تک بت و
 نوخب کان د ست ب پ داچوون و یی کی بچووکیش ل د ستووردا ب ب،
 بن مای ویلايې تی فقه قیھ قابیلی گ ان نیی. ح وز ای زانستی شیعی ش
 ل س ر ئ و بن مای چ بوو ت و و ز ر باسی ل س ر کردوو. ل
 د یی کان ی ا بردوودا، ل سا یی ویلايې تی فقه قیهدا و ب یی ه مان
 تی ری، ت یی کی پ یو ندی ئایینی، سیاسی و ئ منی پ ک ها توو و
 دواي سا ی ۱۹۷۹ ای زایینی، ویلايې تی فقه قیھ و کوو ه مای ی وای
 (ش رعیی ت) باسی ل و کراو. ل ئ نجامدا، د توانین ب یین تا کوو
 ئ و کا تی د رباری ئ و بزار ع ق بانیا ن د دو یین ک ئه گ ری
 ها تن گ یان ه یی، ویلايې تی فقه قیھ ل ج رگی ئ و بزاران دای.
 ب م ئه گ ر باسی ووداوی چا و وانند کراو و پ شینیند کراوی و کوو
 ش دژی نیزامی ئ ستا، یان کود تا ب ت گ یی، ئ و با ب ت ک
 ب ت و اووی جیاواز و ل چوارچ ووی ئ و سیناری ع قانی و
 است قیند ب رد ستانی با ب تی ئ م تو ئیند و ی دا ناگونج ت.
 ناشب ت ئ و مان ل ب رچا و ن ب ت ک تی ری ویلايې تی فقه قیھ
 س ر کیتیرین پ و ری ه بزاردن ی ب ری داها توو و دیاریکردنی
 ش وازی سیاسی تی ناوخی ی و د ر کیی ئ و و، پ و ریش ب
 ه س نگان دنی یی و فاداری ئ و ب ش ش و پا ب ندبوونی ب
 ناسنام و شوناسی نیزامی سیاسی دواي ش ش. ب م د رباری
 ب ری داها تووش، د ب ئ و ب یین ک ب ئه گ ری ز ر و یی ک ک ل و
 ک سان ی ک ل م تو ئیند و ی دا ناومان ه نان، و کوو ب ر
 ه د ب ب ر د ر ت و در ئ ب ه مان ش وازی سیاسی ئ ران د دات ک ل
 سا ی ۱۹۷۹ ای زایینی و تا ئ ستا ب رد وام بوو و، ب گومان،
 ب ری داها توو ب ه مان ش وازی خوم یی و خامن یی و فادار
 د ب ت. ه رو کوو پ شتریش ئ زمون کراو، لانی ک م ل خولی یی ک مدا
 ه و د دات د و تم داری بکات ب ئ و ی دام زراو کان ی و مات
 و کوو ئ و ی ک پ شتر ووی داو. ک سای تی یی کی ل دروست بکن و
 بانگ ش ب زانا تربوونیشی بکن.

س رچا و:

<https://rasanah-iiis.org>

[1] - ب یار ش رعیی کان ب س ر س ب شدا دا ب ش د بن. یی ک م:
 ب یاری یی ک م ک ب یاری س ر کیی. دوو م: ب یاری دوو م ک ب یاری
 لاو کیی و، ت نیا کا تک کار ب ب یاری دوو م د ک رت ک پ یی و
 ل ب یاری یی ک م مومکین ن ب ت. ب یاری دوو م در ئ ای ب یاری
 یی ک م و، ه ر کا تک ج ی ج کردنی ب یاری یی ک م تووشی گرفت ب ب ت،

نځړې بڼې ياري دوو ډولونو دت. جياوازي نځوان بڼې ياري يې ځمکې م و بڼې ياري دوو ډولونو دايې ځمکې بڼې ياري يې ځمکې م تاهه تايي و هېميشه ييې، ځمکې بڼې ياري دوو ډولونو کاتيې. بڼې م بڼې ياري سېږم، بڼې ياري ويلايي، يان هېمان بڼې يار (حوکم) ي حکووم ټيې و م بڼې ست ل هېمووي نځو بڼې يارانې يې ځمکې وليي فېه بڼې لږ بڼې رچا وگرتني بڼې رڅو و نځي موسلمانان دځريان دځکات. نځو بڼې يارانې بريتين لږ داناني ياساکان و نځنو ټيې گشتيې کاني وځات، جېږې ځمکې ځمکې بڼې يار ځکان و ياسا شريعيې ځکان لږ بوارې کاروباري ځمکې م ټيې تيدا. خوم ټيې بڼې ياري حکووم ټيې (حوکمې حکووم ټيې) لږ نځي بڼې ياري يې ځمکې مدا دانانو: "ويلايې ټيې فېه و بڼې يار و ويلايې ځکان لږ بڼې ياري يې ځمکې من." ر.ک: علي حب الله، دراسات في فلسفة أصول الفقه، (بيروت: دار الهادي، 2005م)، ص 516.

[2] - ر.ک: القاضي أبو بكر الباقلاني، جزء من التقريب والإرشاد، تحقيق عدنان العبيات، (الكويت: أسفار لنشر نفيس الكتب، 2022م)، ص 397. والجويني: كتاب التلخيص في أصول الفقه، (بيروت: دار البشائر الإسلامية، 1996م)، 3 / 466. والغزالي، المستصفى من علم الأصول، (بيروت: مؤسسة الرسالة، 2015م)، 2 / 405.

[3] - ر.ک: سعيد منتظري، نقد الذات، مترجم: فاطمة الصمادي، بازنګري: صادق العبادي، (بيروت: المركز العربي للأبحاث ودراسة السياسات، 2019م)، ص 128 - 129.

[4] - همان، ص 139 - 140، و ص 150.

[5] - ر.ک: محمد الصياد، نظرية الأعلمية في الفكر الشيعي وأزمة اختيار الولي الفقيه، 18 جولای 2018م (تاريخ بازديد: 03 آوريل 2023م). <https://bit.ly/40TYbHJ>

[6] - سعيد منتظري، همان، ص 130.

[7] - لندا س. والبرج "تحري"، الأعلم بين الشيعة دارسة في مؤسسة مرجعية التقليد، (بيروت: المركز الأكاديمي للأبحاث، 2017م)، ص 400 - 401.

[8] - نقد الذات، 129.

[9] - القدس العربي، أوليفيه روا في شوارع طهران.. صور من العالم الدنيوي، 09 جولای 2021م (تاريخ بازديد: 04 آوريل 2023م).

<https://bit.ly/3lWCzMf>

[10] - الشرق الأوسط، قراءة في الدستور الإيراني، همان.

[11]- مجلس خبرگان باید انقلابی بماند/ مقایسه رفتار نجیبانه رای نیاورندگان انتخابات اخیر با رفتار نانجیبانه فتنه گران ۸۸/ نبودن آقایان مصباح ویزدی برای مجلس خبرگان خسارت است، (20 اسفند 1394 هـ. ش)، تاریخ بازدید: 28 می 2023.

<https://cutt.us/1voHX>

[12] - نقد الذات، همان، ص131.

[13] - الشرق الأوسط، قراءة في الدستور الإيراني (2- 3)، 10 ژانویه 2016م، (تاریخ بازدید: 19 مارس 2023م). <https://bit.ly/3ToIqp0>

[14] - ر.ک: محمد الصیاد، "أيدولوجيا الحرس الثوري: الأدوار والتوجهات وتحولات البنية العقدية، مجله الدراسات الإيرانية، سال سوم شماره ده، اکتبر 2019م، الرياض، ص29- 48.

[15] - ر.ک: الشرق الأوسط، قراءة في الدستور الإيراني (1-3)، 09 ژانویه 2016م، (تاریخ بازدید: 19 مارس 2023م). <https://bit.ly/40kj5zo>

[16] - الجزيرة نت، مجلس تشخيص مصلحة النظام، 20 آوریل 2015م، (تاریخ بازدید: 07 می 2023م)، <https://bit.ly/3M0nALc>

[17] - الجزيرة نت، لهذه الأسباب بقي نجاد واستبعد روحاني من تشکیله مجمع تشخيص مصلحة النظام بإيران، 22 سپتامبر 2022م (تاریخ بازدید: 07 می 2023م)، <https://bit.ly/3NLGSp9>

[18] - الشرق الأوسط، قراءة في الدستور الإيراني، همان.

[19] - ایران وایر، گزارش: آیت الله شدن یک شبه رئیس و انتظار برای القاب بعدی، 23 ژوئن 2021م (تاریخ بازدید: 23 مارس 2023م). <https://bit.ly/409r2rE>

[20] - دور منطقی: دور، از اصطلاحات علم منطق بوده و به معنی توقف وجودی دو چیز بر همدیگر می باشد. مانند توقف الف بر باء و توقف باء بر الف.

[21] -ر.ک: رادیو فردا، رئیسی؛ «سیاست مشت آهنین» و تلاش رای نزدیکی به کرسی رهبری، 08 سپتامبر 2019م (تاریخ بازدید: 04 آوریل 2023م). <https://bit.ly/2m678Qc>

[22] -راجع: iran-tc: آیا مجتبی خامنه ای در جانشینی رهبر ایران نقش خواهد داشت؟، 14 فوریه 2021م (تاریخ بازدید: 28 مارس 2023م). <https://bit.ly/42Ntztm>

[23] - بی بی سی فارسی، میرحسین موسوی درباره موروثی شدن رهبری در ایران هشدار داد، (18 مرداد 1401ه.ش)، تاریخ بازدید: 29 می 2023. <https://cutt.us/Nj3Yn>

[24] -رسانه، کنار زدن برادران لاریجانی از رقابت بر سر نفوذ در ایران، 01 ژوئن 2021م (تاریخ بازدید: 27 مارس 2023م). <https://bit.ly/3FPEZ5Z>

ر.ک: رسانه، صراعات رجال الدین فی ایران.. اتهامات متبادله بالفساد، 25 آگست 2019م (تاریخ بازدید: 27 مارس 2023م). <https://bit.ly/2Zp04jM>

[25] - انصاف نیوز، عضو خبرگان پاسخ می دهد: قائم مقامی رهبری قابل احیاست؟، 02 ژون 2020م (تاریخ بازدید: 08 ژوئن 2023م).

bit.ly/3CjCZAK

[26] - بی بی سی فارسی، محمد خاتمی: برای اصلاحات نیازی به تغییر قانون اساسی نیست، مردم حق دارند نومیث شوند، 03 فوریه 2023م (تاریخ بازدید: 20 می 2023م). <https://bbc.in/3YkHML8>

[27] -صدای آمریکا، خاتمی: اصلاح طلبی به «صخره» برخورد کرده؛ مردم از نظام ناامید شده اند، 05 فوریه 2023م (تاریخ بازدید: 10 می 2023م). <https://bit.ly/3DDJCib>

[28]- پیشنهاد تاج زاده برای ادغام ریاست جمهوری و رهبری رادیو فردا، (3 فروردین 1398ه.ش)، تاریخ بازدید: 31 می 2023 <https://cutt.us/YmEsd>

[29] - زیتون، تاجزاده و لزوم بازنگری قانون اساسی با حذف ولایت فقیه، (15 بهمن 1401ه.ش)، تاریخ بازدید: 31 می 2023م. <https://cutt.us/JnNBK>

[30] - کروی: کوتاهی در مقابله با خودکامگی رهبر خیانت است، (11 شهریور 1397 ه.ش)، تاریخ بازدید: 31 می 2023 م.

<https://cutt.us/wx05g>

[31] - وبسایت کلمه در تلگرام، "برای نجات ایران" (4 فوریه 2023 م)، تاریخ بازدید: 29 می 2023. <https://bit.ly/3HBMzRN>